

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HISTORIE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Strakonice za třicetileté války

Alena Navrátilová

Vedoucí práce: PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

Plzeň

2014

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
NAVRÁTILOVÁ Alena	Stará cesta 103, Katovice	P11B0244P

TÉMA ČESKY:

Strakonice za třicetileté války

NÁZEV ANGLICKY:

Strakonice during the Thirty years war

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Jan Kilián, Ph.D. - KHI

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Cílem práce je zjištění poměrů a reálií o městě během války.

1. bádání v archivu
2. seznámení s prameny uloženými v muzeu
3. prostudování edic a literatury

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

LÍVA, Václav. Prameny k dějinám třicetileté války: regesta fondu militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze. Praha: Naše vojsko, 1951.

JANÁČEK, Josef, Josef POLIŠENSKÝ, Josef KOČÍ a Gabriela ČECHOVÁ. Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia. Praha: Academia, 1971.

Strakonice. 1, Kapitoly z historie : vlastivědný sborník. 1. vyd. Strakonice: Město Strakonice, 2002.

KILIÁN, Jan. Město ve válce, válka ve městě: Mělník 1618-1648. 1. vyd. České Budějovice: Veduta, 2008.

Podpis studenta:

Alena Navrátilová

Datum:

27.3.2013

Podpis vedoucího práce:

Jan Kilián

Datum:

27.5.2013

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce se zabývá Strakonice, v 17. století menším poddanském městě, během třicetileté války. V úvodu práce se zabývá dějinami města během války, jednotlivými zátěžemi města a válečnými operacemi v okolí města. Další část se věnuje obrazu Panny Marie Vítězné. Tento obraz má okolo sebe řadu legend vztahujících se k bitvě na Bílé hoře. Následující kapitoly se věnují významným místům ve městě, městským menšinám a pramenům o daném období. Poslední kapitola se věnuje archivním materiálům a získáváním z nich zajímavé informace, důležité pro dějiny města.

Klíčová slova

Strakonice, třicetiletá válka, dějiny Strakonice, obyvatelstvo, významná místa Strakonice, menšiny ve Strakonici.

Abstract

The present thesis deals with Strakonice, in the 17th century a small tributary town during the Thirty Years' War. The introduction deals with the history of the city during the war, the city and various burdens of war operations around the city. The next section is devoted to the image of Our Lady of Victory. This image has around him a number of legends related to the Battle of White Mountain. The following chapters deal with the important sites in the city, urban minorities and the sources of the period. The last chapter is devoted to archival materials and obtaining information from the interesting, important for the history of the city.

Keywords

Strakonice, Thirty Years War, history Strakonic, population, significant places
Strakonic, minorities in Strakonice

Prohlášení

Předkládám tímto k posouzení a obhajobě bakalářskou práci, zpracovanou na závěr studia na Fakultě pedagogické Západočeské univerzity v Plzni.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, s použitím odborné literatury a pramenů uvedených v seznamu, který je součástí této bakalářské práce.

V Plzni dne

.....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce panu PhDr. Janu Kiliánovi Ph.D. za cenné profesionální rady a připomínky k této práci.

Velké poděkování také patří rodičům za jejich všestrannou podporu a trpělivost, kterou mi projevovali při mém studiu.

Obsah

Obsah	7
1 Úvod	8
2 Historie Strakonice	9
2.1 Maltézští rytíři a Strakonice	10
2.2 Město v 17. století	11
3 Historiografie	12
4 Dějiny během války	12
4.1 Dění v letech 1618 – 1625	13
4.2 Dění v letech 1626 – 1635	16
4.3 Dění v letech 1636 - 1638	18
4.4 Dění v letech 1640 - 1642	21
4.5 Dění v letech 1643 - 1645	23
5 Zázračný obraz Panny Marie Vítězné	26
6 Berní rula	29
7 Knihy trhové	30
8 Židé ve Strakonících	32
9 Pivovar	33
9.1 Městský pivovar	34
10 Významné budovy města	35
10.1 Strakonický hrad	36
10.2 Kostel svatého Prokopa	37
10.3 Kostel svaté Markéty	37
10.4 Další významné budovy ve městě	37
11 Každodenní kultura městských domácností	38
12 Jednotlivé listiny a prameny	39
13 Závěr	42
14 Resumé	44
15 Seznam literatury a pramenů	45
Seznam obrazových přílohy	48
Přílohy	49

1 Úvod

Strakonice během třicetileté války nejsou příliš probádanou krajinou. Někdy o tomto období vyšel článek, někdy část knihy, ale nikdo se studiu pouze tohoto období nevěnoval. Město zcela jistě prožívalo válečnou zátěž podobně jako jiná města. Nikdo se nezaměřil na studium zátěže na obyvatele a celkové postižení města. Je velice pravděpodobné, že většina měšťanů bez úhony válku nepřečkala. Některá jména pravděpodobně ze seznamů měšťanů zmizela, ale některá nová jména do seznamu mohla přibýt. Poddanské město bylo závislé na majitelovo rozhodnutí, zda město potřebuje pomoc nebo nepotřebuje. Je velice pravděpodobné, že na konci práce najdeme město zcela zdevastované, ale jistá jiskra do budoucna pro měšťany bude zářit. Zajímavou otázkou je, zda město mělo nějakou menšinu, či skupinu jinak nábožensky orientovanou.

Při své práci se budu opírat o vydané publikace a prameny. V dalším kroku své práce prozkoumám místní muzeum, zda v něm nenajdu nějaké zprávy, které by mi pomohly vylepšit představu o městě v dané době. Velice přínosným zdrojem pro mě bude archiv ve Strakonících. Zde by měly být uloženy hlavní dokumenty k městu za třicetileté války.

Porovnáváním získaných poznatků o městě získáme vědomosti, jak pravděpodobně město vypadalo, jaká řemesla ve městě žila, snad získáme více informací o pivovarnické tradici, která je dodnes ve městě viditelná. Snad práce přiblíží nelehký život obyvatel města a předvede je v jejich nezastupitelné úloze pro město. Měšťané se pravděpodobně podíleli na správě svého města sami. Doufám, že se podaří přiblížit nejdůležitější události ve městě, které měly vliv na následující vývoj. Na konci práce bych ráda získala i pohled na nejvýznamnější budovy, které se v té době mohly ve městě nacházet a měšťané jich využívali.

2 Historie Strakonic

Osídlení lokality budoucích Strakonic pochází již z raného středověku. V této době jsou v regionu doložená četná vesnická sídliště, která sousedila s velkými hradišti, jako byla Kněží hora u Katovic. Ve Strakonicích se z této doby našlo mohylové pohřebiště, ale i ostruha s háčky z Kalného vrchu u Strakonic.¹ Následně v 11. a 12. století jsou ve Strakonicích nahrazeny mohylové pohřebiště řadovými hřbitovy s kostrami s dary jako jednoduché bronzové nebo postříbřené záušnice, náhrdelníky a prstýnky ze skleněných nebo jantarových korálků.²

V 11. až 13. století jsou na území městaprokázány lokality sídlištního charakteru. Zlomky keramiky z 11. a 12. století pocházejí z městských částí jako Palackého náměstí (dům č.p. 91), Bezděkova ulice, Kalný vrch a nádvoří hradu. Z archeologického výzkumu hradního nádvoří vyplývá, že první sídelní horizont je datován okolo roku 1200 a vznikl ještě před stavbou samotné komendy. Druhý horizont představoval fragment obdélné kamenné budovy s orientací západ – východ, kdy pravděpodobně tento objekt předcházel založení vlastní komendy johanitů. Tento objekt lze identifikovat jako sakrální, protože se v okolí našlo kosterní pohřebiště. V jednom hrobě se našel denár z první části vlády Bořivoje II.. Tento objekt byl pravděpodobně malý tribunový kostelík, na který v roce 1243 odkazuje darovací listina Bavora I.³ Tato darovací listina dala maltézským rytířům část Bavorova majetku, pro naše téma je důležité, že jim Bavor daroval kostel a dům ve Strakonicích.⁴

Bavorové měli ve znaku šíp, někdy se užívá termínu střela.⁵ Po Bavorově smrti se ujal majetku jeho syn Bavor II., kterému se také někdy říká Bavor Veliký. Své přízvisko nezískal náhodou. Bavor se stal nejvyšším maršálkem českého království. Maltézští rytíři se v době jeho vlády starali hlavně o kostel a východní část hradu. Bavor si vzal nemanželskou dceru krále Přemysla Otakara II. Anežku. Poslední zmínka o Bavorovi II. pochází z roku 1279. Po Bavorovi II. nastupuje Bavor III., který dále přestavoval hrad a měšťanům dal práva a výhody jak právní, tak správní. Plánoval také rodové sídlo přesunout do nedalekých Horažďovic.⁶ Bavor III. si s bratry rozdělil panství v roce 1313. Bavor III. se sám ujal Bavorova, bratr

¹ *Strakonice - kapitoly: Vlastivědný sborník 1*. 1. vyd. Strakonice: Město Strakonice, 2002. ISBN 80-238-7889-1, s. 33.

² Tamtéž, s. 35.

³ Tamtéž, s. 36.

⁴ Tamtéž, s. 49.

⁵ CVRČEK, J. Zdeněk. *Strakonice: Osudy jihočeského města a jeho okolí*. 1. vyd. Strakonice: Městský národní výbor Strakonice, 1967. ISBN H-07* 71672, s. 43.

⁶ Tamtéž, s. 44.

Vilém zůstal ve Strakonících a Mikuláš získal Blatnou. Posledním Bavorem ve Strakonících byl Bavor IV., který roku 1367 udělil měšťanům zákupní listinu, purkrechtní právo a dal jim záruku, že měšťanské majetky nebudou přeměňovány a zcizovány. Měšťanský majetek měl být už napořád jenom jejich, ale museli si ho vykoupit poplatkem. Po smrti Bavora IV. nastupuje Zdeněk Lev z Rožmitálu jako poručík za nezletilé dědice a vládne ve Strakonících 14 let. V této době byl rod zchudlý.⁷ Situace byla asi velice neúnosná, a proto v roce 1402 maltézští rytíři odkoupili zbytek majetku. Pod listinou je podepsán Vikéř z Janišovic, který zřejmě působil jako likvidátor rodového majetku.⁸

2.1 Maltézští rytíři a Strakonice

Strakonice získali darovací listinou od Bavora I. v roce 1243. Díky působení řádu byl ve Strakonících založen špitál a následně škola. Řád měl od Bavorů desátek mýta ze Strakonice a Horažďovic.⁹ V roce 1330 dostávají od Bavorů Mastné krámy ve městě a dále dostali výnos ze čtyř domů, a to dva ze strany od domu jisté Adličky a dva domy od domu Sudkové. Řád se stává majitelem města roku 1402, stejně jako zbytku majetku po Bavořech. Až do tohoto roku měly Strakonice dvě vrchnosti, tedy Bavoř a řád.¹⁰ Roku 1404 potvrzuje velmistr Jindřich z Hradce městu svobody a privilegia, které získalo město v předešlých letech. Události v roce 1420 přinutily řád, aby přestěhoval své hlavní sídlo do Strakonice. Za vlády Jana ze Švamberka obdržely Strakonice právo solní a umožnil měšťanům zakládat vlastní rybníky. Založil také první cechy ve městě, a to cech soukeníků, postřihačů, krejčích, zlatníků, sedlářů, zámečnicků a zedníků.¹¹ Dále Jan ze Švamberka vymohl na králi Vladislavovi clo a mýto od projíždějících do půl míle od města. Na oplátku za tento příjem měli měšťané opravovat cesty a mosty.¹²

Převor Jan z Rožumberka potvrdil roku 1504 stará privilegia a dal nová privilegia, jedním z nich bylo to, že město nemuselo platit z městské pokladny za kata. Dále si měšťané mohli zvolit rychtáře při výměně konšelů, kdy tato změna se konala každý rok. Takto zvoleného rychtáře musel potvrdit ve funkci generální převor. Jan z Rožumberka nechal kolem města vybudovat hradby, které tvořila jedna zeď a příkop, který nebyl příliš hluboký.

⁷ Tamtéž, s. 45.

⁸ Tamtéž, s. 46.

⁹ *Strakonice - kapitoly: Vlastivědný sborník I.* 1. vyd. Strakonice: Město Strakonice, 2002. ISBN 80-238-7889-1, s. 49.

¹⁰ Tamtéž, s. 50.

¹¹ Tamtéž, s. 54.

¹² Tamtéž, s. 55.

Dále městu dovolil pečetit červeným voskem a město získalo i svůj znak.¹³ Novým generálním převorem se v roce 1534 stal Jan z Vartenberka, který dovolil měšťanům přístup k apelačnímu soudu v Praze. To bylo pro měšťany výhodné, protože nemuseli už jezdit k soudu do Horažďovic. K tomuto svolení ještě připojil dodatek o možnosti odejít z města bez komplikací, dokonce přislíbil, že on těmto lidem nebude činit problémy. K tomu ještě připojil povolení prodávat městské bílé pivo pod podmínkou, že se nebudou plést sladovníkům do jejich působnosti. Toto svolení a dodatek dostali pod podmínkou, že pomohou z řadových luk jednou v rocesvést seno. Další převor, Václav Zajíc z Hazenburka dovolil měšťanům lov zvěře.¹⁴

Roku 1568 byla vydána listina, která nařizuje provozování krejčovského řemesla pouze v rámci cechu, a to po celém strakonickém panství. Tato listina určitě měšťanům hodně pomohla. Další polepšení se týkalo řeznického cechu, kdy jim byly schváleny cechovní stanovy a vrchnost zakázala honění či porážení dobytka mimo cech. Řezníci měli dbát na zásobování města. V roce 1580 byly vydány nové cechovní artikule cechu koželuhů a v roce 1586 byly potvrzeny a rozšířeny privilegia cechu kloboučnického, kdy mimo cech se nesměly klobouky vyrábět a prodávat, pod hrozbou zabavení majetku. V této době je přestavěn kostel sv. Markéty Vlachem Fugolinim. Tento kostel spadal pod město.¹⁵

V roce 1629 byla strakonickým potvrzena privilegia. K tomuto aktu došlo kvůli tomu, že v roce 1626 zachvátil město velký požár. Před válkou mělo město 222 měšťanů, ale po třicetileté válce ubylo obyvatel na 46 původních a dalších 36 nových obyvatel přišlo po válce do města. Po této válečné hrůze se zhoršoval vztah mezi hradem a městem. V roce 1681 vedl převor Ferdinand Ludvík Liebštejnský z Kolowrat spor o slib poddanství. Prevor umístil radní na 19 dnů do vězení a tímto způsobem na nich vymáhal slib. Až na dovolání v Praze se měšťané domohli svých práv.¹⁶

2.2 Město v 17. století

Strakonice měly v roce 1605 statut – obce města Strakonic, ale již v roce 1654 jsou zapsány jako město.¹⁷ K městu neoddělitelně patřila čtvrť Bezděkov, která v roce 1654 získala status ulice. Dále se víme, že v roce 1654 měly Strakonice 195 domů a na Bezděkově bylo 39

¹³ Tamtéž, s. 56.

¹⁴ Tamtéž, s. 57.

¹⁵ Tamtéž, s. 58.

¹⁶ Tamtéž, s. 59.

¹⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku: VII: díl Str - U*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-041-0, s. 53.

domů.¹⁸ V 17. století není zaznamenán případ, že by se v okolí města rýžovalo zlato. Ale již v roce 1780 je popisováno rýžování zlata na Křemelce, což je část dnešních Strakonice nedaleko Bezděkova.¹⁹ Je možné, že i během války, někteří měšťané využívali řeku a pokoušeli se z ní rýžovat zlato.

3 Historiografie

Dějiny města se zabývala řada autorů. Někteří z nich se věnovali hlavně hradu, jako centru moci a kultury, jiní městu a jeho urbanizaci. Zatím nevyšlá žádná ucelená publikace, která by studovala pouze dějiny města za třicetileté války. Většina autorů tuto válku zmínila v celkových dějinách města, ale nikdo toto téma dále nerozpracoval. Jedna z nejucelenějších publikací o dějinách města jsou Cvrčkovy Strakonice. Ke zkoumanému tématu nemáme ani jednu soudobou kroniku. Jediná kronika, která je k danému období, je kronika z roku 1905, která je pojata jako komplexní dějiny města.²⁰ Velice přínosné jsou publikace od doktorky Alžběty Birnbaumové o městě a hradu. Tyto publikace vyšly sice v roce 1947, ale jsou velice zdařilým pohledem na nejvýznamnější body města. Velice komplexní práci se zaměřením na jednotlivé důležité kapitoly je vlastivědný sborník Strakonice od kolektivu autorů, mezi ně patří významná jména jako Jan Michálek, Simona Kotlářová a Ivana Říhová. Velice přínosný je i poznámkový aparát v publikaci, který badateli umožní dohledat informace, které ho zaujmou. Dalším autorem, věnující se Strakonícím, je Ondřej Fibich. Fibich se specializuje hlavně na dějiny řádu ve Strakonících a dějinami hradu.

4 Dějiny během války

Dějiny během války jsou spojeny s dějinami Prácheňského kraje. Je jisté, že měšťané Strakonice se museli podílet na pohledávkách kraje. Zátěž na kraj byla nemalá a zátěž na jednotlivé části kraje byla různá podle toho, zda někde nebylo ubytované vojsko. Celkově by se dalo říci, že kraj strádal rovnoměrně, a když se někde v kraji objevil nepřítel, začal se ho obávat i zbytek kraje. Strakonice byly postiženy hned na jejím počátku. Řád maltézských rytířů se snažil na okolní fary dosazovat katolické kněze, aby nebyl označen za vlašného

¹⁸Týž.

¹⁹ FRÖHLICH. *Zlato na Prácheňsku*. 1. vyd. Písek: Prácheňské nakladatelství, 2006. ISBN 80-86566-37-4, s. 10.

²⁰ Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), 309, kronika obecní, fol. 28 – 29.

v otázce víry svých poddaných. Na druhou stranu, díky řádu se městu a jeho okolí vyhnuly protireformační snahy. Dalo by se říci, že řád byl značně tolerantní ke svým měšťanům.

4.1 Dění v letech 1618 – 1625

V kronice, která vznikla až někdy okolo roku 1900 a končí rokem 1915, se autor věnuje historii města a dotýká se i třicetileté války. V kronice popisuje obyvatelstvo města jako ryze katolické. Popisuje ho slovy: „*Město naše jako poddanské katolické vrchnosti bylo arcit' Římu věrné a nekatolík nebyl trpěn ve zdech města. Pouze Židé směli tu bydleti v tak zvané Židovně přes Volyňku proti hradu, avšak žádné nesmělo býti proraženo směrem k hradu.*“²¹ S touto informací o nekatolickém městě nelze souhlasit. Sám velkopřevor Vilém Vratislav z Mitrovic roku 1636 obnovil pozastavená stará práva. Tato práva byla měšťanům pozastavena za trest, protože se obyvatelé přiklonili na protestantskou stranu. Práva jim tedy obnovil až za příklon ke katolické víře. Proto je nepravděpodobné, že by nazačátku válečného konfliktu ve městě byli obyvatelé pouze katolického vyznání.²² S kronikou nesouhlasí ani skutečnost, že v kostele svaté Markéty se mohly od roku 1569 sloužit utrakvistické bohoslužby, na které dojížděl utrakvistický děkan z Písku. Až po bitvě na Bílé hoře se stal kostel opět katolickým.²³

Zajímavostí je, že členem direktoria zvoleného 24. května byl i Valentin Kochan z Práchova. Rodina tohoto člena direktoria vlastnila dům ve Strakonících. Měšťané si v létě 1619 nežili příliš dobře, často byli olupováni a jejich domy byly vydrancované. Velkým neštěstím pro město i hrad bylo vtrhnutí stavovských vojáků na hrad 13. prosince 1619. O tomto vniknutí vznikla legenda, kdy do hradu měl pustit vojáky mlynářský chasník. Hrad opanoval obrstštréf. Jeho vojáci byli většinou kalvinistického vyznání, a proto zničili veškerou výzdobu kostela. Právě tyto vojáci zničili obraz Narození Páně, o kterém bude ještě níže pojednáno.²⁴

Do Strakonice vtrhli císařští 6. září 1620 a zabili některé měšťany, například řezníka Václava, jiné zranili a obrali je o jejich majetek. Strakoničtí měšťané prosili o hmotnou pomoc, vyřízená žádost přišla do města 17. září a měšťané dostali k dispozici tři rybníky,

²¹ Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), 309, kronika obecní, fol. 28 – 29.

²² JÁKL, Pavel. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska: II. díl Jižní Čechy*. 1. vyd. Praha: Libri, 2010. ISBN 80-7277-226-0, s. 577, s. 585.

²³ *Strakonice - kapitoly: Vlastivědný sborník I*. 1. vyd. Strakonice: Město Strakonice, 2002. ISBN 80-238-7889-1, s. 174.

²⁴ CVRČEK, J. Zdeněk. *Strakonice: Osudy jihočeského města a jeho okolí*. 1. vyd. Strakonice: Městský národní výbor Strakonice, 1967. ISBN H-07* 71672, s. 53.

některá pole a kostelní krávy. Celého jihu se tedy v ono září zmocnil Maxmilián Bavorský spolu s generálem Marradasem.²⁵

Václav starší Malovec si 28. 1. 1620 stěžuje české komoře na královské rejтары pod vedením Jana Štráfra, kteří ochuzují strakonické poddané vysokými požadavky. Václav starší Malovec žádá o zásah knížete z Anhaltu, nebo bude požadovat nápravu na jiném místě. Chce, aby se rejdaři spokojili se svým žoldem. Situace je velice napjatá a je nebezpečí, že se poddaní vzbouří.²⁶ Dne 18. 5. 1620 dává na vědomí rada města Strakonice a purkmistr, že „od minulé soboty je město Prachatice od nepřátel obleženo“. Kvůli tomuto obležení se obyvatelé kraje bojí, protože nepřítel štráfuje až k Volyni. „Nepřítel lidi šavluje, dobytek zajímá a pryč odhání.“ Proto prosí, aby bylo kraji přispěcháno na pomoc.²⁷ Z nařízení ze dne 31. 7. víme, že do Strakonice mělo přijít obilí z Domažlic.²⁸ Následně na 9. 9. nařídil král Janu Bejšovcovi z Bejšova, aby s jízdou z několika krajů, například Rakovnické, Podbrdského, Vltavského, Prácheňského a dalších, vydali k Vodňanům a zastavili nepřítele, který před nedávnem vyplenil Strakonice.²⁹ Následující týden, 16. 9. Rytmistr Jan Bejšovec hlásil, že po příjezdu do Písku nenašel žádnou jízdni posádku z kraje a neměl, jak proti nepříteli zasáhnout. Hejtmani měli pěchotu i jezdce okamžitě poslat za ním.³⁰ Dne 22. 9. nejvyšší zemští úředníci se divili, že lidé z kraje neposlali rytmistru Janu Bejšoveckému krajské rejtarstvo.³¹ Popleněné statky z prácheňského kraje měli dostat náhradou výtěžek královského panství Zbiroh, tato informace přišla do kraje 17. 10. Jenže Uhři vtrhli na statky a pobrali poddaným svršky a nábytek, způsobili ohromné škody na dvorech a mlýnech.³² Nejvyšší zemští úředníci poslali dopis Thurnovi dne 12. 12., ve kterém byla prosba konšelů a purkmistrů měst Strakonice, Vodňan a dalších míst, kdy tato místa žádají, aby hrabě dal obsadit města určitým počtem lidí a ochránil je před nepřátelským štrafováním.³³

Dne 1. 1. 1621 informuje kapitán Maxmilián Bechler z MemingenLichtenštejna o tom, že provedl revizi posádek v Prácheňském kraji, ptal se posádek ve Strakonících, Vodňanech, Prachaticích a Písku. Kapitán zjistil, že posádky nemají proviant ani na tři dny, protože

²⁵ Tamtéž, s. 54.

²⁶ LÍVA, Václav. *Prameny k dějinám 30leté války 1618 - 1625: Regesta Fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR*. Díl III. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1951. ISBN 30102/113-66 356/50/8/III/1, s. 52.

²⁷ Tamtéž, s. 62.

²⁸ Tamtéž, s. 70.

²⁹ Tamtéž, s. 82.

³⁰ Tamtéž, s. 87.

³¹ Tamtéž, s. 89.

³² Tamtéž, s. 105.

³³ Tamtéž, s. 84.

sedláci jim nemají z čeho dávat, šlechtické statky jsou popleněné, obilí je stráveno a pokud někde nějaké obilí je, nesmí být mláceno. Tak hladověli jak měšťané, tak vojáci. Z okolních šlechtických sídel nejsou odváděny kontribuce. Kapitán chtěl povolení na vymlácení obilí ze stohů nebo pomoc od stavů.³⁴ Do Prácheňského kraje mířily 24. 9. kontribuce. V nich měl každý zaplatit za svého poddaného 24 krejcarů z vlastního měšce a poddaný měl zaplatit to samé.³⁵

Strakonice měli v letech 1621 – 7. 9. 1622 9 007 zlatých.³⁶ Již 23. 3. 1622 bylo jisté, že ve Strakonicích v garsoniérách zůstane, od Pechlerovi svobodné kompanie, 20 mužů.³⁷ Lichtenštejn si 18. 10. stěžuje rytmistrovi Gossuemu. Chce po něm, aby zasáhl proti Marradovu rytmistru La Bordovi, který je umístěn i s kompanií ve Strakonicích a neoprávněně vymáhá od poddaných probošta metropolitní kapituly (Brosia) seno a slámu.³⁸ Od 7. 7. se pro Strakonice a další města změnilo vyplácení Marradově jízdě, kdy příplatek na jezdce se zvyšuje z 6 na 10 zlatých. Zvýšení bylo náhradou za přiděly masa a piva.³⁹ V roce 1623 mířily obilné kontribuce z kraje do Tábora.⁴⁰ Toto rozhodnutí bylo zveřejněno 14. 2. Obyvatelé měli 2. 11. odvést dlužné obilné kontribuce kapitánovi a proviantnímu komisaři Pechlerovi.⁴¹ Ke konci měsíce, 22. 11., bylo oznámeno, že krajem potáhne Schauenburgův pěší pluk, 500 koní nejvyššího Avandagna, kompanie Simonettiho a bavorské pomocné oddíly v počtu 2 400 koní.⁴²

Dále máme zprávu z 21. 1. 1624 o tom, že Jindřich z Kolovrat a jeho poddaní odvádí týdenní kontribuci do Strakonic a do Sušice.⁴³ O pět dní později, 26. 1., byl mark. Gran Karlov ze Svárova ustanoven do Strakonic jako generální komisař bavorské jízdy.⁴⁴ Poslední den v lednu byly zjištěny stížnosti na mark. De Grana ve Strakonicích.⁴⁵ Dne 12. 2. si velkopřevor maltézského řádu Jindřich Friedrich z Logau stěžuje na mark. De Grana, který mu zakazuje z řádového strakonického panství odvážet proviant pro jeho potřebu. Velkopřevor nazval toto

³⁴ Tamtéž, s. 113.

³⁵ Tamtéž, s. 193.

³⁶ Tamtéž, s. 358.

³⁷ Tamtéž, s. 352.

³⁸ Tamtéž, s. 369.

³⁹ Tamtéž, s. 427.

⁴⁰ Tamtéž, s. 396.

⁴¹ Tamtéž, s. 475.

⁴² Tamtéž, s. 510.

⁴³ Tamtéž, s. 558.

⁴⁴ Tamtéž, s. 561.

⁴⁵ Tamtéž, s. 567.

chování de Grana za nepřipustné a měl toho zanechat.⁴⁶ Dne 27. 2. se de Foursdozvěděl, žena císařův rozkaz má zůstat v Prácheňském kraji.⁴⁷ Začátkem května, 7. 5., hraběHerberrsdorf a nejvyšší Herleberger odjeli do Prachatic, Sušice a Strakonice, aby přikročili k abdikování, které hodlají provést tak, že soustředí vždy dvě nebo tři nejbližší ležící kompanie, aby věc byla do týdne zlikvidována.⁴⁸ Koncem června byla devátá kompanieMarradova pluku ubytována ve Strakonících. K zásobování pluku byla v Prácheňském kraji vypsána zvláštní kontribuce a komisař Jáchym Španovský měl rozdělovat porce.⁴⁹ Následně 12. 7. bylo rozhodnuto, že i přes špatný stav v kraji, se do kraje umístí Marradova jízda.⁵⁰ Dne 27. 8. na žádost Marrada byly přesunuty jeho kompanie, a proto se do Strakonice dostala jeho druhá kompanie.⁵¹ Dne 11. 12. bylo zjištěno, že z Marradovykompanie, usazené ve Strakonících, lotrovalo 30 jezdců bez dovolení na volyňských gruntech probošta pražské metropolitní kapituly.⁵² Další den si stěžoval maltézský velkopřevor Vilém Vratislav z Mitrovic na rytmistra Marradovykompanie, že vymáhá více, než mu náleží. Španovský ho měl za to důtklivě napomenout.⁵³

4.2 Dění v letech 1626 – 1635

Dne 7. 3. 1626 přišel rozkaz o připravení potravin a ovsu pro vojsko 1 500 Charvátů, kteří měli táhnout krajem. Komisaři budou vypisovat kvitance, které pak budou moci obyvatelé odečíst od kontribuce.⁵⁴ O tři dny později bylo oznámeno, že 1 000 Charvátů potáhne přes Strakonice.⁵⁵ Ještě 17. 4. se připomínalo hejtmanům kraje, aby respektovali komisaře a jezdcům dodávali proviant a obrok.⁵⁶ První známky pochodu Charvátů byly zaznamenány 27. 4., kdy jich 500 přešlo Strakonice a stanovenou trasou.⁵⁷ O dva měsíce později, 17. 6., měli hejtmani podat komoře zprávu o vyplacení žoldu jízdě hraběte Marradase, kdy rytmistři a důstojníci pluku zadlužili zkonfiskované statky v kraji.⁵⁸ Koncem července se měl kraj připravit na nadcházející příchod Preinerova regimentu, zvláště aby připravili přípreže a proviant. Hejtmani to v té době neměli připravené a ani se nedomluvili

⁴⁶ Tamtéž, s. 588.

⁴⁷ Tamtéž, s. 593.

⁴⁸ Tamtéž, s. 636.

⁴⁹ Tamtéž, s. 653.

⁵⁰ Tamtéž, s. 661.

⁵¹ Tamtéž, s. 667.

⁵² Tamtéž, s. 678.

⁵³ Tamtéž, s. 679.

⁵⁴ LÍVA, Václav. *Prameny k dějinám 30leté války 1626 - 1635: Regesta Fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR*. Díl IV. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1953. ISBN 30102/33-58238/51/7/III/1, s. 56.

⁵⁵ Tamtéž, s. 57.

⁵⁶ Tamtéž, s. 73.

⁵⁷ Tamtéž, s. 75.

⁵⁸ Tamtéž, s. 97.

s vrchním komisařem Wolfstirnem.⁵⁹ ve stejný den jako předchozí oznámení, tedy 30. 7., přišlo nařízení o rovnoměrném zásobování vojska. Dále se nemělo vojákům dávat více, než měli dostat.⁶⁰ Začátkem srpna přišlo oznámení o tom, že cena dodaných potravin měla být obyvatelům snížena z konstitucí.⁶¹ Dne 7. 8. bylo zaznamenáno, že v kraji je velká chudoba, a že kraj není schopný zaplatit Preinerovi půlměsíční žold. Navíc nedostačoval ani dodávaný proviant.⁶² Ze dne 25. 8. pochází další zpráva o špatném stavu v kraji, kde není dostat potravin a přípreží.⁶³ Bylo nařízeno 20. 10., aby, pokud bude třeba, dodávali hejtmani z kraje pro vojáky Marradase pivo, chléb, maso, obrok a přípreže.⁶⁴

Pro Strakonice jsou důležité následující informace. Zpráva z 16. 7. 1626 informuje, že v okolí Strakonice se srotili poddaní a měli u sebe zbraně. Bernard Hýzrl z Chodů se tam měl okamžitě vydat s jízdními i pěšími vojáky a vzbouřence po dobrém nebo po zlém rozehnat a velitele vzbouřenců dopravit do Prahy.⁶⁵ Následně 23. 7. zaznamenaly úřady, že v lese u Strakonice jsou neznámí jezdcí, kteří vyhrožují katolickým měšťanům pleněním. Strakonickým se dostalo ujištění, že v případě napadení se jim dostane pomoci.⁶⁶

Tři pěší komanie Schaffenbergova plukuprocházely krajem 29. 5. 1632 do Plzně.⁶⁷ Po 7. 8. měly krajem táhnout armády florentských velkovévodů do Norimberku.⁶⁸ V rozmezí 25. – 26. 5. mělo být z kraje do Českých Budějovic dovezeno 500c. luntu. Na této zátěži se s Prácheňským krajem podílel i Bechyňský kraj.⁶⁹

Rozkaz z 31. 10. 1633 určuje dovážení kontribuce z kraje do Plzně.⁷⁰ O rok později, 4. 4. 1634, se vyřešil problém, na který upozornil Zdeňkem Ježovským z Lub, že starosaský regiment neoprávněně vymáhal peníze na rekruty od obyvatel kraje. Tato jeho stížnost byla kladně vyřízena a regiment už neměl vymáhat peníze.⁷¹ Po 9. 4. krajem pochodoval oddíl z Moravy pod vedením Marco Ciochova.⁷² Vilém hrabě Vratislav se zdržoval 16. 10. 1634 ve

⁵⁹ Tamtéž, s. 125.

⁶⁰ Tamtéž, s. 126.

⁶¹ Tamtéž, s. 129.

⁶² Tamtéž, s. 130.

⁶³ Tamtéž, s. 150.

⁶⁴ Tamtéž, s. 179.

⁶⁵ Tamtéž, s. 116.

⁶⁶ Tamtéž, s. 121.

⁶⁷ Tamtéž, s. 292.

⁶⁸ Tamtéž, s. 294.

⁶⁹ Tamtéž, s. 302.

⁷⁰ Tamtéž, s. 305.

⁷¹ Tamtéž, s. 320.

⁷² Tamtéž, s. 321.

Strakonících a předával zprávu místodržícímu o odchodu vojsk do Prahy, s tím, že sám se do Prahy odebere za týden a místní pak situaci již v klidu udrží.⁷³

K 12. 1. 1635 nebyla v kraji na zimu ubytována žádná armáda, a proto se mělo dohlížet, aby obyvatelé odváděli vojenské kontribuce a příspěvky.⁷⁴ Začátkem února se přimlouvá hrabě Vratislav za Prácheňský kraj u místodržícího, aby v něm nebyl na zimu nově někdo ubytován.⁷⁵ Dne 9. 2. píše hrabě Vratislav Marradasovi, že není radno vložit pluk do Prácheňského kraje.⁷⁶ Ale již 24. 2. přišla zpráva, že do Prácheňského kraje budou umístěni Gordonovi rekruti, proto se měl v kraji vytvořit dostatek místa pro ně.⁷⁷ Marradas se 9. 5. zajímal o svůj pluk. Zajímalo ho, jak si vede v kvartýrech, jestli nekladli nenáležitě požadavky. Hejtmani kraje měli celou záležitost prošetřit u poddaných, a také měli dohlédnout, zda pluky dostávaly to, co měli.⁷⁸

4.3 Dění v letech 1636 - 1638

V roce 1636 byl vydán soupis výloh na císařskou armádu, ve kterém byly zahrnuty i škody. Tento výnos měl být z let 1631 – 1634, ale v daném roce nebyla odevzdána ještě ani půlka patikulářů. Prácheňský kraj měl odvést 659 896 zlatých.⁷⁹ V roce 1636 pochodovalo na město 800 koní, které císař 23. 4. 1636 zakoupil pro dělostřelectví do říše. Na vyznačené cestě stály i Strakonice, a proto se museli měšťané na tuto zátěž připravit. Musel se zajistit dostatečný počet ovsu, protože jak bylo v císařově rozkazu: „*aby koně mohli vzít s sebou množství postačující na čtyři dny a obešli se v říši v krajinách, kde nebude nic k dostání.*“ Dále také museli připravit proviant pro doprovodný personál, a to maso – 1libru pro muže, chléb a víno.⁸⁰ Dne 27. 4. 1636 přišla stížnost na zámek Hluboká, ve které si stěžují hejtmani prácheňského kraje na násilnosti, kterých se dopustily pochodující oddíly. Pisatel listu chtěl po biskupovi Dietrichštejnovi, aby oznamoval pochody vojsk z Moravy na české hranice. Na tuto žádost se autorovi nedostala odpověď. Pisatel neměl žádnou známku stížnosti, i když, jak

⁷³ Tamtéž, s. 350.

⁷⁴ Tamtéž, s. 356.

⁷⁵ Tamtéž, s. 359.

⁷⁶ Tamtéž, s. 360.

⁷⁷ Tamtéž, s. 362.

⁷⁸ Tamtéž, s. 367.

⁷⁹ LÍVA, Václav. *Prameny k dějinám 30leté války 1636 - 1639: Regesta Fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR*. Díl V. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1954. ISBN 30102/63-1963/7/53, s. 25.

⁸⁰ Tamtéž, s. 29.

sám píše, se zdržuje v kraji. Radil proti hejtmanům, aby se lépe starali o zásobování vojáků a že potom budou mít od vojáků obyvatelé klid.⁸¹

Dalším břemenem pro obyvatele byl výnos z 16. 7. 1636. Po tomto výnosu měli být nápomocni Plzeňskému hejtmanství při zásobování armády.⁸²

Z Prahy přišel rozkaz 19. 9. 1639, aby hejtmani prácheňského kraje dali k dispozici 100 kusů dobytka k zásobování posádky v Táboře.⁸³ O měsíc později, 17. 10. 1639, si hejtman Prácheňského kraje Vratislav stěžuje arciknížeti Leopoldovi Vilémovi, že císařské partaje zajíždějí od Prahy do kraje a chovají se nepřijatelně. Vratislav prosí arciknížete o nápravu.⁸⁴ Dále si 23. 12. 1639 stěžuje na velké zatížení strakonického panství. Na panství se zdržovala Piccolominiho artilerie, a také tu byl Savelliho regiment. Z Prahy hejtmanům přišlo nařízení, aby hejtmani celou záležitost urovnali ke spokojenosti arciknížete, který už neměl být obtěžován.⁸⁵ Císař Ferdinand žádá 8. 8. 1637 českého místodržícího o to, aby mu bylo vyplaceno z vojenské pokladny 500 zlatých, kterými by pomohl, na žádost komisaře Mikuláše Deyma, některým obyvatelům Prácheňského kraje s výplatou regimentu nejvyššího Jana Gordonaz roku 1635.⁸⁶ Poslední den v srpnu se zdržoval někde v Prácheňském kraji rytmistr Václav Oldřich Běšín. Václava Oldřicha měli, pokud by o něm věděli, zadržet.⁸⁷ Císař Ferdinand dal 12. 12. 1637 vědět do Čech, že na území přijdou některé oddíly přečkat zimu. Do Čech měly přijít tři jízdní a tři pěší regimenty. Císař připomíná, aby v zájmu obyvatelstva, se přesně platily kontribuce. Prácheňský kraj musel odvádět kontribuce přímo Skuhrovskému do Kolína.⁸⁸

V roce 1639 bylo na Prácheňsku uloupeno mnoho koní od potulných band a toulavých verbířů. Tomuto kroku chtěli zamezit patentem.⁸⁹ Dne 8. 3. 1639 byl vyslán Tilly na kontrolu situace a v Prácheňském kraji mu měly být prodány zásoby proviantu.⁹⁰ Týž měsíc přišlo nařízení, že pokud se všechny zásoby pro císaře nenakoupí v Praze, má se zbytek dokoupit v Prácheňském kraji. Do Písku bude svezeno všechno obilí z kraje, dále se mělo svést dřevo,

⁸¹ Tamtéž, s. 30.

⁸² Tamtéž, s. 54.

⁸³ Tamtéž, s. 338.

⁸⁴ Tamtéž, s. 348.

⁸⁵ Tamtéž, s. 369.

⁸⁶ Tamtéž, s. 139.

⁸⁷ Tamtéž, s. 143.

⁸⁸ Tamtéž, s. 191.

⁸⁹ Tamtéž, s. 204.

⁹⁰ Tamtéž, s. 215.

kterého bylo v kraji hojné množství. Z tohoto dřeva se měly svázat vory.⁹¹ Několik dní na to přišlo nařízení o zkupování koní, protože císař viděl v jezdecku velkou vojenskou sílu.⁹² Hned 28. 3. 1639 byl poslán hrabě Šlik pro koně. Nikdo mu v nakupování neměl bránit a každý, kdo měl koně, měl ho dát k dispozici k prodeji „za slušnou cenu ke koupi“.⁹³ Ještě 30. března byl vydán příkaz, aby hejtmani císařského pověřence při nákupu podporovali a poddaní, kteří mají čtyři koně, museli jednoho z nich prodat za slušnou cenu.⁹⁴ Nákup koní se netýkal pouze Prácheňského kraje, ale i dalších v Čechách (například Bechyňského). Toto opatření se dotklo určitě i Strakonice, které musely odvádět poplatky, vydávat potraviny a teď ještě koně. Pro některé z poddaných to musela být velice tvrdá rána. V dubnu téhož roku vyšel rozkaz na shromáždění obilí do Písku.⁹⁵ Byla to po měsíci další zátěž, která zatěžovala měšťany. Koncem dubna, 27. dubna 1639, přišel do Prahy císařův rozkaz, který stanovil, že koně, které zakoupil císař, byli zaplaceni pouze třetinou ceny, na zbytek ceny byly vydány obligace, které budou zaplaceny ve srážkách z následující kontribuce.⁹⁶ Ke konci měsíce se zvýšil nátlak Plzeňského kraje na výpomoc od Prácheňského.⁹⁷ Plzeňský kraj chtěl výpomoc od Prácheňského s odůvodněním, že některá místa z jeho kraje měla být převedena do Loketského.⁹⁸ Tyto nejasnosti v placení byly určitě velice nepříjemné pro poddané a trvaly až do června. Zřejmě se město Strakonice na těchto poplatcích hodně podílelo.

Dne 29. 7. 1639 přišla od císaře Ferdinanda zpráva, že nejvyšší Bernardi táhls 600 muži z Pasova do Prahy. Tato vojska měla procházet Prácheňským krajem. Císař doufal, že všechny nedostatky budou vyřešeny. Hejtmani se mají postarat o průchod vojáků a předat je sousednímu kraji.⁹⁹ Začátkem září se český místodržící ohrazuje proti umístění Hendersona v Prácheňském kraji, protože z kraje je zásobována Praha a císařská armáda. Po císaři chtěl, aby pluky, které se dost zotavily, šly zpět k armádě a Henderson byl vykázán do jiné dědičné země.¹⁰⁰ V polovině září musel Prácheňský kraj odvést 100 kusů dobytka k zásobování posádky v Táboře.¹⁰¹ V září se konečně vyřešily spory o vyplácení pomoci Plzni. Některé pluky již odtáhly a oni mohli platit méně, jak navrhovali. Dále také koncem dubna již

⁹¹ Tamtéž, s. 227.

⁹² Tamtéž, s. 235.

⁹³ Tamtéž, s. 243.

⁹⁴ Tamtéž, s. 246.

⁹⁵ Tamtéž, s. 269.

⁹⁶ Tamtéž, s. 272.

⁹⁷ Tamtéž, s. 301.

⁹⁸ Tamtéž, s. 303.

⁹⁹ Tamtéž, s. 312.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 331.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 338.

prošlo vojsko krajem.¹⁰² Každé snížení poplatků bylo pro poddané vítanou změnou a i město si určitě oddechlo na čas od zátěže. V říjnu bylo hlášeno, že v kraji na pomezích částech se prodává ukradený dobytek. Šlo o to, že dobytek přecházel bez cla a tomu se mělo pro příště zabránit.¹⁰³ Dne 26. 11. byl poslán do Prácheňského kraje generál kvartýrmistr nejvyšší Ruckh, který zde se svým plukem chvíli čekal, než přijelo dělostřelectvo.¹⁰⁴

4.4 Dění v letech 1640 - 1642

V kraji museli podporovat 13. 2. 1640 Sparra, který řídil dopravu proviantu pro armádu.¹⁰⁵ Začátkem března byli obyvatelé kraje seznámeni s dodávkami, které měli odvádět na zimní ubytování dělostřeleckého vojska.¹⁰⁶ Ve stejné době měly z Bechyňského kraje do Prácheňského kraje přejít kompanie Kinského.¹⁰⁷ Již 8. 3. se žádalo o odvolání zbytků vojsk, která zůstávala v Prácheňském kraji. Této žádosti polní maršálové Piccolomimini a Hatzfeld vyhověli a i jejich jednotky z kraje odtáhly.¹⁰⁸ Hejtmani kraje měli 17. 3. zařídit, aby obyvatelé poskytovali personálu Hofkirchenových zavazadel týden nebo čtrnáct dní přístřeší a obrok.¹⁰⁹ List ze dne 30. 3. nařizuje, aby obyvatelé kraje pomáhali při dopravě mouky z Klatov do Plzně.¹¹⁰ Je známo, že již 8. 4. byl v Prácheňském kraji regiment Borriho.¹¹¹ S tímto ubytováním bylo spojeno, jako vždycky před tím, aby bylo vojsko a důstojníci dobře zásobováni.¹¹² Ke konci měsíce bylo posláno obilí z kraje do Chebu.¹¹³ Někdy v období od října 1639 do června 1640 si stěžovali představitelé města Strakonice, tak představitelé Prácheňského kraje na vojenské obtížnosti.¹¹⁴ Dne 28. 7. se hejtmani Jiří Vratislav z Mitrovic a Mikuláš Deym ze Stříteže ohrazují proti vyhrazení místa k rekrutování císařské soldatesky. Dokládají, že kraj je už natolik vyčerpaný, že by další zátěž nenesl.¹¹⁵ Po 7. 10. pochodovalo krajem 150 dělostřeleckých koní Zigmayerovo oddílu směrem k Plzni.¹¹⁶ Hejtmani 20. 10.

¹⁰² Tamtéž, s. 336.

¹⁰³ Tamtéž, s. 350.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 365.

¹⁰⁵ LÍVA, Václav. *Prameny k dějinám 30leté války 1640 - 1642: Regesta Fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR*. Díl VI. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1955. ISBN 30102/63-106495/54/SVli, s. 32.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 37.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 39.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 41.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 45.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 49.

¹¹¹ Tamtéž, s. 50.

¹¹² Tamtéž, s. 52.

¹¹³ Tamtéž, s. 58.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 83.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 91.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 112.

hlásili, že stíhají štrafující partaje, jak jim bylo dříve nařízeno a že v kraji mají úspěchy.¹¹⁷ O měsíc později, 27. 11., si stěžoval Borri, že jemu a jeho pluku nebyla odvedena dvouměsíční kontribuce z kraje.¹¹⁸ Koncem prosince přišlo rozhodnutí o ubytování Piccolominiho pluku v kraji.¹¹⁹

Počátkem února 1641 se švédská vojska postupně začala zmocňovat jednotlivých měst v kraji. Došlo jak na Strakonice, tak Klatovy, Sušici, Písek a další.¹²⁰ Dne 10. 2. 1641 přišlo nařízení o tom, že obyvatelé kraje se měli podílet na přepravě mouky do Českých Budějovic, Českého Krumlova a Třeboně.¹²¹ O tři dny později je zaznamenáno stahování císařských vojsk z Plzeňska a Prácheňska přes Vltavu na Bechyň. Císařské vojskoustupovalo před švédskou armádou.¹²² Z 16. 2. již máme zprávu o tom, že švédská vojska jsou ve Strakonicích.¹²³ Ze začátku dubnapochází záznam o tom, že Panner při svém pochodu do Horní Falce se ničeho nedotkl, výjimkou bylo pouze odehnání dobytka, a to ještě pouze místy.¹²⁴ Začátkem března byl vyslán hejtman třeboňského panství, aby nakoupil oves pro armádu od předem určených osob. Měl se také vydat za hrabětem Marradasem, který měl být ve Strakonicích, ale on byl toho času na Hluboké.¹²⁵ Je pravděpodobné, že oves měl pocházet ze Strakonic a okolí. V polovině dubna bylo oznámeno, že proti obyvatelům Prácheňského kraje je vykonána exekuce. Z této exekuce mají být zaplaceny pohledávky, které dluží kraj Piccolominiho regimentu. Zatím ale byla pozastavena na císařův příkaz a nejdříve se měla částka s obyvateli vyúčtovat.¹²⁶ Koncem dubna měl kraj zaplatit 1 900 zlatých.¹²⁷

Dne 4. 7. byli obyvatelé napomenuti, aby si své závazky plnili svědomitěji a včas odevzdávali proviantní obilí.¹²⁸ Do kraje byl 21. 8. umístěn feldvebl s 6 mušketýry. Tato jednotka byla od Mansfeldovykompanie, která přebrala pohledávku od Borriho regimentu. Tato jednotka měla vymoci zaplacení dvouměsíční kontribuce.¹²⁹ Nařízení, aby se na Prácheňsku podél řeky začaly vyrábět sudy, a aby každý soused z každého města prodal po

¹¹⁷ Tamtéž, s. 114.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 120.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 138.

¹²⁰ Tamtéž, s. 10.

¹²¹ Tamtéž, s. 152.

¹²² Tamtéž, s. 153.

¹²³ Tamtéž, s. 156.

¹²⁴ Tamtéž, s. 173.

¹²⁵ Tamtéž, s. 254.

¹²⁶ Tamtéž, s. 177.

¹²⁷ Tamtéž, s. 181.

¹²⁸ Tamtéž, s. 198.

¹²⁹ Tamtéž, s. 211.

dvou sudech, přišlo 25. 9..¹³⁰ Je celkem jisté, že toto nařízení se přímo dotklo Strakonic, protože město leželo přímo u soutoku dvou řek. K datu 10. 11. je zaznamenána událost, při které byl v kraji chaos kvůli tomu, že hejtmani nechali pochodovat vojsko bez komisařů a vojáci způsobili obyvatelům těžké škody.¹³¹

K 7. 2. 1642 bylo v kraji 257 Piccolominiho mužů.¹³² O dva měsíce později byla ustanovena komise v kraji, která měla od obyvatel získat velké množství obilí pro zásobování armády. Toto obilí jim mělo být v několika nedělích splaceno.¹³³ Adam Jaroslav Šofman z Hamrlesu poukázal 27. 5. na to, že císařská armáda není v kraji dobře zásobena a pokud s tím něco hejtmani neudělají, bude si muset mužstvo hledat obživu v kraji samo.¹³⁴ Na začátku listopadu mělo být z kraje odesláno mužstvo k hotovosti do Prahy.¹³⁵ V seznamu dezertérů, ze dne 22. 9. 1642, byla řada jmen. V tomto seznamu bylo 73 dezertérů, kteří pocházeli z Prácheňského kraje. Pod touto zprávou byla připsána další, ve které se psalo, že dezertérů bylo 82 z Prácheňského kraje. Z tohoto počtu byli 2 desátníci a 80 pěšáků a všichni pocházeli ze Strakonic.¹³⁶ Dne 9. 10. vyšel rozkaz o svezení obilí z kraje do Prahy.¹³⁷ Nařízení z 22. 11. 1642 oznamuje, že pro nízký stav vody v řece, zatím nejde poslat proviant do Prahy po řece, a proto se musí na území kraje vypustit rybníky, aby následně mohl proviant doplout do Prahy.¹³⁸ O tři dny později přišel upravující rozkaz, ve kterém je stanoven rychlý výběr kontribuce a výpůjčka obilí z příští kontribuce. Rybníky mají být už vypuštěny a proviant má urychleně plout k Praze.¹³⁹ Již 9. 12. bylo jisté, že do kraje na zimní ubytování zamíří Broyův regiment.¹⁴⁰

4.5 Dění v letech 1643 - 1645

V březnu 1643 hrozilo, že do Slezska vtrhne nepřátelská armáda. Císař, aby zajistil bezproblémové zásobování, nařídil, aby podle obilného patentu bylo obilí shromážděno

¹³⁰ Tamtéž, s. 219.

¹³¹ Tamtéž, s. 215.

¹³² Tamtéž, s. 244.

¹³³ Tamtéž, s. 268.

¹³⁴ Tamtéž, s. 294.

¹³⁵ Tamtéž, s. 355.

¹³⁶ Tamtéž, s. 366.

¹³⁷ Tamtéž, s. 381.

¹³⁸ Tamtéž, s. 411.

¹³⁹ Tamtéž, s. 412.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 420.

v Prácheňském kraji a dalších krajích a posléze obilí odešlo do Prahy.¹⁴¹ V polovině března roku 1643 došly do účtárny ke konečnému zpracování účty z Prácheňského kraje.¹⁴²

Následně 18. 4. 1643 přišlo do kraje nařízení, které se týkalo postupu proti štráfujícím partajím. K tomuto rozkazu byl dán příkaz okamžitého zveřejnění.¹⁴³ Rozkaz z 21. 7. 1643 nařizoval, aby fůrami obyvatelé kraje dovezli hornorakouské obilí. Toto obilí bylo složeno v Českém Krumlově a mělo být převezeno do Českých Budějovic, odkud pak dále poputuje do Prahy.¹⁴⁴ V dopise z 2. 9. 1643 byla zaznamenána upomínka na list z 25. 7.. V tomto listě je nařízení, aby Prácheňský kraj odvedl nejvyššímu Bourému zadržené požitky za tříměsíční zimní kvartýrování ve výši přes 29 000 zlatých. Dále se píše, že není v možnostech kraje tuto částku zaplatit a obrací se na nařízení císaře ze 7. 5. 1643, ve kterém stanovil, že takovéto náklady se mají hradit z celkových císařských zemských sbírek a daní. Místodržící apeloval na císaře, aby zachoval tento postup, tedy předání pohledávky na sbírky a daně. Podle tohoto případu pak chce místodržící postupovat v dalších záležitostech.¹⁴⁵ Hejtmané Prácheňského kraje obdrželi 21. 9. 1643 rozkaz místodržícího. V tomto rozkaze je jim přikázáno, aby podle uzavřeného vyúčtování vydali nejen oddílou Bourého pluku jeho pohledávky, ale vyplatili i císařova nařízení denně se vracejícím úředníkům a vojákům plné požitky za tři měsíce.¹⁴⁶

Den před svátkem Zjevení Páně roku 1644 přišla zpráva, že na zimu do Čech přijde řada regimentů, a že už se v té době daly na pochod. Některé regimenty půjdou do Prácheňského kraje a to přes Prahu.¹⁴⁷ V polovině března bylo jasné, že Jan Magnus povede proviantní štáb do Prácheňského kraje.¹⁴⁸ Dne 16. 3. 1644 se opakoval rozkaz, aby obyvatelé dopravili obilí do Českých Budějovic.¹⁴⁹

Hejtman Prácheňského kraje Jaroslav Schafman z Hemerlesudne 26. 4. 1644 informuje místodržícího, že podle pokynů generálního proviantmistra a po dohodě s krajskými hejtmany nařídil, aby Broyovu regimentu, který byl na zimu usazen v kraji, byly vydány nařízené porce. Důstojníci a vojáci nebyli spokojeni s porcemi a vynucovali si na obyvatelstvu více, dále vymáhali násilím porce pro nepřítomné vojáky a důstojníky a libovolně stanovovali jejich

¹⁴¹ LÍVA, Václav. *Prameny k dějinám 30leté války 1643 - 1645: Regesta Fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR*. Díl VII. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1955. ISBN 38880/SV/55, s. 52.

¹⁴² Tamtéž, s. 115.

¹⁴³ Tamtéž, s. 63.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 141.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 107.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 114.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 148.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 152.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 179.

cenu na 25, někdy i více krejcarů, a nechtěli potvrdit příjem vydaného v naturáliích i penězích. Vojáci nechtěli dát na domluvy Jaroslava Schafmana z Hemerlesu, a dokonce se dostavili do jeho domu a chovali se velice nevhodně. Jaroslav Schafman z Hemerlesu prosil o ochranu pro něho a pro kraj.¹⁵⁰ Dne 30. 8. 1644 měli hejtmani kraje zaslat účetním komisařům dosud chybějící likvidace obyvatel, protože jinak by to komisaři nestihli zpracovat ve stanovené lhůtě.¹⁵¹ Ještě v polovině září byli hejtmani Prácheňského kraje upomínáni, aby do šesti dnů předložili zbývající likvidace.¹⁵² Hejtmani byli znovu upomínáni kvůli chybějícím likvidacím, které měli odeslat do Vídně. Tyto likvidace měli odeslat, pokud nechtěli na sebe uvalit odpovědnost za neuposlechnutí a zdržování materiálu u sebe.¹⁵³ To asi neučinili, protože 24. 10. byli znovu upomínáni o likvidace vojenských výloh.¹⁵⁴ Stejně hlášení se opakuje 9. 11..¹⁵⁵ V této situaci nebyli jediní. Stejně potíže s odesláním měly kraje Plzeňský, Kouřimský a Bechyňský. Dva dny před Štědrým dnem roku 1644 přišlo nařízení, aby v kraji přijímali vojáky z rozptýlených pluků a aby je ubytovali. O vydržení vojáků se má postarat obyvatelstvo.¹⁵⁶ Obyvatelstvo k tomu muselo odvést do 4. 1. 1645 extrakt příjmu kontribučního obilí, které bylo předepsáno na svatého Havla 1644.¹⁵⁷ Toto nařízení odčerpávalo z území další část potravin, což obyvatelstvo určitě neslo nelibě.

K 11. 1. 1645 bylo uloženo české komoře nashromáždit zásoby obilí v Chebu. Komora vybrala určité kraje, mezi kterými byl Prácheňský. Do kraje přijel Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat, aby jednal s obyvatelstvem. Hejtmani mu měli být nápomocni, zvláště při dodávání for. Dovozné bylo stanoveno na 3 krejcarey od míle a strychu a bude odčítáno od kontribucí.¹⁵⁸ V polovině března, přesně 17. 3., byl Hatzfeldův generální štáb ubytován v Prácheňském kraji a mělo být zajištěno jeho pravidelné zásobování.¹⁵⁹ O pět dní později přišlo oznámení, že nebezpečná vojenská situace vyžaduje, aby všechna důležitá místa byla střežena. Vyžadovala se pomoc a podpora vojenským velitelům.¹⁶⁰

¹⁵⁰Tamtéž, s. 193.

¹⁵¹Tamtéž, s. 231.

¹⁵²Tamtéž, s. 235.

¹⁵³Tamtéž, s. 240.

¹⁵⁴Tamtéž, s. 243.

¹⁵⁵Tamtéž, s. 248.

¹⁵⁶Tamtéž, s. 267.

¹⁵⁷Tamtéž, s. 277.

¹⁵⁸Tamtéž, s. 283.

¹⁵⁹Tamtéž, s. 309.

¹⁶⁰Tamtéž, s. 315.

Dne 17. 3. 1645 byl ve Strakonících založen proviantní sklad, protože obyvatelé měli posílat svoje zásoby na bezpečná místa.¹⁶¹ O pět dní později byla vložena do města posádka. Hrabě Colloredo měl nařídit svým úředníkům, aby veliteli garsoniéry se snažili ve všem vyhovět.¹⁶²

O dva měsíce později, dne 13. 5., dodal kraj Bůnauovu regimentu 200 mužů.¹⁶³ Do 26. 7. muselo být z kraje dodáno 30 koní pro dělostřelectvo.¹⁶⁴ V polovině září měl kraj a obyvatelé podporovat Hofmana při jeho úkolu.¹⁶⁵ Do 23. 9. mělo obyvatelstvo dodat potřebné množství dřeva na opevňovací práce v Českých Budějovicích.¹⁶⁶ V polovině září 1645 šla k císaři zpráva o zabrání země nepřitelem. Nepřítel ukládal obyvatelům výkupné a velké týdenní kontribuce pod výhrůzkou, že je vypálí, uloupí dobytek a obilí. Obilí nepřítel shromažďoval ve vlastních proviantních skladech. Stejným způsobem se chovalo císařské vojsko, například v Prácheňském a Plzeňském kraji. Vojsko není spokojené s předepsanými přiděly, a proto požaduje zvýšení přidělu od obyvatelstva.¹⁶⁷

5 Zázračný obraz Panny Marie Vítězné

Pochybnosti o nálezu tohoto obrazu popisuje Štěpán Vácha ve své disertační práci, která bohužel vyšla pouze německy,¹⁶⁸ proto vytvořil Vácha studii do sborníku *Minulosti Západočeského kraje*, která jeho bádání zpřístupňuje pro českou veřejnost. Tato původně renesanční malba znázorňující Adoraci narozeného Krista Pannou Marií, sv. Josefa a pastýře se zmiňuje s událostmi spojenými se stavovským povstáním a bitvou na Bílé hoře. Objevitelem obrazu byl bosý karmelitán Dominiko á Jesu Maria, který doprovázel vojsko Maxmiliána Bavorského při tažení po Čechách. Karmelitán na hradě maltézských rytířů ve Strakonících našel tento obraz. Obraz ležel na podlaze a Josef, Maria a pastýři měli vypíchané oči. Tento obraz si vzal sebou do bitvy na Bílé hoře a podporoval jím katolické vojsko. Vácha

¹⁶¹ Tamtéž, s. 311.

¹⁶² Tamtéž, s. 316.

¹⁶³ Tamtéž, s. 345.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 387.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 405.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 406.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 422.

¹⁶⁸ Štěpán Vácha, *Der Herrescherauf dem SakralbildzurZeit der Gegenreformationund des Barock. EineikonologischeUntereuchungzurherrscherlichenRepräsentation Kaiser Ferdinand II. in Böhmen.* Praha 2009, s. 227 – 235, s. 262 – 269, s. 282 – 284.

ve své studii odkázal na další autory, kteří pochybují o účasti Dominika á Jesu Marii v bitvě, jako Julius Krebs.¹⁶⁹

Vácha poukazuje na to, že Dominiko jelíčen v průběhu bitvy jako světec a místy to připomíná legendu o svatých. Vyprávění popisuje karmelitána jako člověka, který drží v ruce kříž a obraz má zavěšený na hrudi a s neohrožením jde do boje, kde pozvedá morálku vojáků. Podle vyprávění měl obraz zázračnou moc, kdy odrážel střely a vycházely z něho blesky, kvůli nimž protivníci neviděli nic okolo sebe.

Nález obrazu ve Strakonících se traduje již od 17. století polyhistorem Janem Caramuelem z Lobkovic. Caramuel vypracoval biografii Dominika á Jesu Marii, která byla vydaná roku 1655. V této publikaci celou událost popisuje následovně:

„Císařské vojsko stavovalo u Plzně a ligistická armáda nedaleko Strakoníc, v malém a krásném zámku, postaveném na vršku překrásného rybníka. Bylo to v předvečer svátku Anděla Strážce (quarto Idus Octobres Bohemia ejussolennitatem celebrat)¹⁷⁰, když Dominik se zbožnou zvědavostí procházel zámek, našel tu polámané obrazy sochy a mezi kusy, které zřejmě představovaly sv. Jeronýma a sv. Máří Magdalénu, také jakousi desku, širokou jednu stopu a jeden a půl vysokou, pohozenou ve špíně a prachu.“¹⁷¹

Takto popisují Strakonice i další životopisci jako Biagiodella Purificazione, Filippo della Santa Trinitate, pisatel druhé zbraslavské kroniky z druhé poloviny 17. století a v knize o milostném obraze Panny Marie Vítězné, která vyšla v Praze v roce 1672.¹⁷²

Jinak ale celou událost popisuje společník Dominika á Jesu Maria Pietre della Madre di Dio, který celou událost popsal v žádosti o udělení odpustků pro kostel Santa Maria della Vittoria. Tato žádost byla dána papeži Řehoři XV. a v jarních měsících roku 1622 předána. Pietro popisuje, že usedlost katolického šlechtice se nacházela 2 italské míle od Plzně a tato usedlost je popisována jako tvrz.¹⁷³ Další popis je v tištěné relaci o slavnostní translaci milostného obrazu, která se konala 8. května 1622 v Římě. S touto relací je spojeno i

¹⁶⁹VÁCHA, Štěpán. K původu a kultu milostivého obrazu Panny Marie Vítězné ze Štěnovic. In: DOUŠA, Jaroslav a Adam SKÁLA. *Minulostí západočeského kraje XLV*. 1. vyd. Plzeň: nakladatelství pro bibliofily a diskofily Kristiny Kaiserové, 2010, s. 25. ISBN 978-80-86971-25-4 ISSN 0544-3830, s. 7.

¹⁷⁰Tedy 2. Října.

¹⁷¹VÁCHA, Štěpán. K původu a kultu milostivého obrazu Panny Marie Vítězné ze Štěnovic. In: DOUŠA, Jaroslav a Adam SKÁLA. *Minulostí západočeského kraje XLV*. 1. vyd. Plzeň: nakladatelství pro bibliofily a diskofily Kristiny Kaiserové, 2010, s. 25. ISBN 978-80-86971-25-4 ISSN 0544-3830, s. 9, originál Viennae 1655, s. 330.

¹⁷²Tamtéž, s. 9 – 10.

¹⁷³Tamtéž, Ob. Příloha 1.

nejstarší vypočtení obrazu. V této relaci jsou místo Strakonice, jako místo nálezu, zaznamenány Štěnovice – Stenouiz jako místo nálezu. Do Strakonice Maxmilián podle Pietra dorazil z Písku, a to navečer 1. října. Pietro popisuje, v jakém stavu hrad našli, že hrad byl na půl spálený, ale o obrazu se v popisu nezmiňuje. Dále popisuje tažení, kdy 3. října obsadili Horažďovice bez odporu a další den byli u Nepomuku, kde proběhla bitva s posádkou ze Zelené Hory, 6. října dorazili do Blovic a 11. října se přiblížili k Plzni. Zde Maxmilián přenocoval z 12. na 13. října ve Štěnovicích. Od Pietra pochází popis nálezu.¹⁷⁴ Na dvou místech je záměna obou míst vyznačena, Vácha soudí, že přepsání na Strakonice se událo až po smrti Pietra v roce 1630.

Tento obraz si sebou odvezl karmelitán, ale jeho kopie byly vyrobeny pro karmelitánský klášter v Praze a pro děkanský kostel ve Strakonici, kde byl tomuto obrazu v polovině 17. století vystavěn oltář.

Obraz v děkanském kostele ve Strakonici byl rekonstruován v roce 2004 Aloisem Martanem. Při této rekonstrukci se přišlo na to, že obraz byl napnut na klínový spodní rám a později byl z něho sejmuto a přibito kovovými hřebíky na dřevěnou podložku. Při této manipulaci byl obraz na horní části zmenšen na formát desky o rozměrech 123 cm x 83 cm. Na obraz byly umístěny milodary věřících, kvůli kterým byla zvolena dřevěná podložka. Malba díky tomu byla poškozena kvůli častému přidávání milodarů, které k obrazu byly připevněny hřebíky. V roce 2004 byly na obraze připevněny již pouze kovové svatozáře u Marie, sv. Josefa a Ježíška. Na obraze byly zjištěny i drobné přemalby, které byly po restauraci sejmuty.¹⁷⁵

O tomto obraze se píše v knize *Maria Lust = Gartenmit der fürnehmsten im Königreich Böhme im Marggraffthumb Mähren und Herzogthumb Schlesien befindlichen Mirackel unserer Lieben Frauen*, která byla vydána v Praze v roce 1704. Autor obraz zmiňuje jako uctíváný v Čechách.¹⁷⁶ Dále se o obraze zmiňuje Jiří Grugerius, který byl přidán k Balbínově knize *Přepodivná Matka svatohorská ...* (1666). Grugerius popisuje místa, kde se uctívá Panna Maria a zvláštní kapitolu věnuje obrazu Adorace Krista (Obraz Panny Marie Vítězné), kdy ve svém líčení popisuje i historii obrazu.¹⁷⁷ Další zmínku o vyobrazení můžeme najít v knize *Hueberta Fortunata Zeitigera – Granat – Apfel der Wunderzierden in*

¹⁷⁴ Tamtéž, Ob. Příloha 2.

¹⁷⁵ Restaurátorská zpráva ze dne 15. 6. 2004.

¹⁷⁶ ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. 1. vyd. Praha: KAROLINUM, 1999. ISBN 80-7184-662-7, s. 38.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 40.

denenBildsaulen U. L. F. Maria beizweienVölckerndetBayern u. Böhmen, která byla vydána v Mnichově v roce 1671.¹⁷⁸Obraz se objevil v přehledu mariánských obrazů – Atlasu Marianus, ve kterém jsou zmínky o něm umístěny na strany 30 -33.¹⁷⁹ Obrazu se věnuje i kniha Albrechta ChanovskéhoVestigiumBohemiaePiae. Věnuje se mu především v druhé hlavě na straně 15.¹⁸⁰

6 Berní rula

Soupis pro město byl sepsán komisí 10. září 1654.Komise v průběhu soupisu zaznamenala: „*Toto město velice ruinirovaný a mimo některý málo osob velmi nuzný jest a mnoho vystálo a nadto vejše ještě skrze svý upřímně stálý přiznání mnoho let pořád velikejma břemeny obtěžované bylo, takže skutečného polehčení potřebuje. Půda dobrá, výnosná.*“¹⁸¹ Tomuto tvrzení se nelze divit, když k roku 1615 mělo osedlých 222 a k roku 1646 jich bylo pouze 35. Počet osedlých stoupl až v roce 1653 na 66. Přes válečné útrapy se ve městě nepřestalo vařit pivo. Tomuto faktu se nelze divit, když většina z obyvatel měla právo vařit pivo. Dokonce někteří,jako Jan Maška, měli právo i pálit pálenku. Ve městě bylo 16 domů, které byly pusté, bez hospodáře a živnosti, ale stály. Dále zde bylo 8 domů označených jako: „*dokonce pustý, skažený a znořený*“.¹⁸² Dalších 12 domů bylo označeno už jen za pusté a zbořené.

Obyvatelstvo bylo rozděleno na původní a nově příchozí. Z původních obyvatel a jejich potomků, kteří válku přežili a zůstali ve městě, jsou rodina Vodičkova (v Knize trhové je jmenována Markéta Vodičková a v Berní rule je uváděn Jiří), Tremblová (v Knize trhové je uváděn Pavel a v Berní rule Alžběta), Ondřej Styfter (v Knize trhové je uváděn k roku 1635, je tedy možné, že jde buď o stejnou osobu, nebo o syna), Jan Mašek (v Knize trhové v roce 1636 kupuje dům na Velkém městě a v Berní rule je uváděn jako sládek, je pravděpodobné, že je to stejný případ jako Jan Mašek), Rodina Majerova (v Knize trhové je uváděn Martin Majer a v Berní rule Matěj Majer povoláním mydlář, v tomto případě je totožné jméno, ale profese je jiná, protože Martin Majer byl malíř, proto si nemůže být naprosto jisti, že jde o příbuzné, tento případ se komplikuje i tím, že ve Strakonících v Berní rule je zapsán Jan z Majer povoláním kolař, dále vdova Anna Majerová a Jan Majer písař důchodní, kteří mohli

¹⁷⁸Tamtéž, s. 43.

¹⁷⁹Tamtéž, s. 47.

¹⁸⁰Tamtéž, s. 48.

¹⁸¹HAAS, Antonín. *Berní rula: Kraj Prácheňský*. 1. vyd. Praha: SPN, 1952. ISBN 43-06,s. 65.

¹⁸² Týž.

být s Matějem příbuzný), rodina Růžičkova (v Knize trhové k roku 1613 je zmiňován Jan Růžička, který prodal dům na Malém městě, a v Berní ruli Jakub Růžička povoláním hrnčír), Červený (v Knize trhové je zapsán k roku 1614 Jan Červený a v Berní ruli Šimon Červenej truhlář) a rodina Malých (v Knize trhové je k roku 1619 zmiňován Bartoloměj Malý a v Berní ruli Řehoř Malý povoláním krejčí. Ze záznamů vyplynulo, že dům Jana Nováčka byl pustý a zdevastovaný bez obyvatel.

Z města podle zpráv z berní ruly zmizela zřejmě některá povolání. Zcela určitě už ve městě nebyla rodina původního zlatníka, protože ji již Berní rula neuvádí, ale jak se uvidí v následující kapitole, zlatník Tomáš Planklervlastnil dům ve městě, ale v Berní ruli je uváděn již jiný zlatník, a to Jan Rittel. Zcela se zachovaly profese související s výrobou piva. V berní ruli se dočteme, že ve městě bylo více sládků, a to Jiří Kňourek, Ondřej Němejc, Jan Maška, Jan Hruška, Kašpar Mladotický a nově příchozí Matouš Slavík, dále bylo více sladovníků OnofriusRadl, Vít Pelhřimovský a jedna sladovnice Anna Lexová. Dalším hojně zastoupeným řemeslem byl řezník, těch bylo ve městě 11, a soukeník. Ve městě byl i městský písař Zikmund Grys a i ten měl právo vařit pivo a toto právo měl i varhaník Gabriel Vaník. Zajímavé je, že varhaník měl právo vařit pivo, ale trubač František Farina toto právo neměl. Vlastníkem mlýna v době soupisu Berní ruly byl Matěj Králíček a o jeho mlýně víme, že měl 2 kola. Město v této době mělo ve svých zdech většinu řemesel potřebných ke každodennímu životu, proto tu byl pekař, kovář, švec, hrnčír, kolař, kramář, krejčí, ale i řemesla potřebná pro výrobu látek, například barvíř, koželuh, prodavač plátna.¹⁸³

Na závěr zprávy komise uvádí: „*žádným způsobem toho uznati nemůžeme, aby oni při témž přiznání pozůstaveni, méněji k jakým zveřejněním přijíti mohli. Nebo skrz jakej spis se k nám utíkají a jakého dalšího opatření žádají, z příležitosti jich originálu slavná vidí se nám (však na další opravu slavné commissi), že toto město žádným způsobemvejžše potaženo býti nemůže*“.¹⁸⁴

7 Knihy trhové

Knihy trhové Strakonice není uspořádána podle roku uskutečnění dané transakce, ale podle následného uspořádání pravděpodobně nějakým pracovníkem na městské radnici. Proto vyhledávání v ní, je velice složité, ale určitě nejde o nezajímavé hledání. Potřeba prodeje a koupě je patrná i několik let před válkou. Důkazem může být zápis z roku 1605, ve kterém je

¹⁸³ HAAS, Antonín. *Berní rula: Kraj Prácheňský*. 1. vyd. Praha: SPN, 1952. ISBN 43-06, s. 61 – 67.

¹⁸⁴ HAAS, Antonín. *Berní rula: Kraj Prácheňský*. 1. vyd. Praha: SPN, 1952. ISBN 43-06, s. 66.

zmiňován měšťan Jakub Rocsana z Brausové, který v té době byl spoluradním. Tento měšťan si kupuje dům na Velkém městě. Stejná informace se objevuje v Kučově publikaci Města a městečka. Jak v předválečné i válečné době nakupovali měšťané své domy, dnešní terminologií řečeno, na splátky. Svůj dům spláceli po několik let a část peněz složili hned při koupi domu. Tato tendence je patrná při všech transakcích.

V knize je zápis z roku 1612, jenž popisuje koupi domu mlynáře Duchoslava Zuly. Mlynář si koupil dům na Velkém městě nedaleko brány. Zajímavý je zápis z roku 1614, kdy Mikuláš Ševčík kupuje dům na ostrově nedaleko obecního mlýna a z druhé strany se měl nacházet dům Šimona Syrotka. Zajímavý je pojem oblasti na ostrově. Zdá se, že někde v prostorách města musel být útvar, který připomínal ostrov. K podobě ostrova mohl přispět i mlýn se svoji mlýnskou stokou a nedaleké rameno řeky Otavy. Ve stejném roce si Martin Majer koupil dům na Malém městě „*jdoucí k velkému mostu mezi mlýnem Matěje Hlavy a domem Jana Nováčka*“. Nevíme, zda obecní mlýn patřil Matěji Hlavovi, nebo zda obecní mlýn spravoval někdo jiný. V následujícím roce je zaznamenána zpráva o koupi domu na Malém městě. V roce 1616 koupil dům na Velkém městě Daniel Bíčen od Jana Záruby. Zápis z roku 1617 nám prozradí další podrobnost o vzhledu města. Toho roku koupil Petr Rybák dům na Malém městě, nacházející se podél Průvodní louky. Z roku 1618 pochází zpráva o koupi domu na Velkém městě pod Mastnými krámy. Koupil si ho zlatník Tomáš Plangkler, což znamená, že se do města přistěhovala další elitní skupina. Můžeme předpokládat, že se jednalo o jeden z lepších domů ve městě.

I v následujících letech se ve městě prodávaly a kupovaly domy. Zprávy o prodeji domů plynule prostupují léty války a skoro každý rok máme o nějakém prodeji zmínku. Prodej domu nebyl jednorázovou záležitostí, ale dům se splácel po několik let. Ze zpráv by se dalo vyvodit, že většinou byly dražší domy na Velkém městě než na Malém městě. Domy se platily v kopách míšeňských a splátky probíhaly pravidelně na určené datum. Cena se pohybovala okolo 800 kop míšeňských.

Z těchto knih vyšla velice zajímavá informace o rozdělení města na Velké a Malé město. Toto rozdělení trvá až do dnes. V jádru města dodnes existují prostory, které obyvatelé označují jako Velké a Malé náměstí.¹⁸⁵

¹⁸⁵ Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Kniha, i. č. 67, Kniha trhová (1603 – 1724).

8 Židé ve Strakonících

Přesné datum příchodu Židů do města neznáme, na druhou stranu můžeme dokázat, kdy se pro ně vyskytly lepší podmínky. Stalo se tak s převzetím moci johanitů. Tento řád ze svých pobytů ve Svaté zemi měl zkušenosti s jinými etniky a dokonce ve svých špitálech měl doktory, kteří byli židovské nebo arabského původu. Již v roce 1482 se židé pokoušeli provozovat ve městě krejčovské řemeslo. Obyvatelé města se proti tomu bránili, protože to ohrožovalo jejich živnosti a za druhé se židé pokoušeli o svou expanzi mimo cechovní struktury. V 16. století žilo ve Strakonících několik židovských rodin, kdy se tyto rodiny prosadily v obchodě a peněžnictví.¹⁸⁶ S rokem 1504 je spojena protižidovská událost, kdy jedna žena prodala židům svoji dceru. Židé údajně z dcery vyjmuli krev. Za tento čin byla matka, židovští bratři a jistá Markvartová odsouzeny k upálení. Královská komora se v tomto případě přimlouvala u Jana ze Švamberka za odsouzené, ale kvůli náladě lidí ve městě, byl jinak tolerantní muž nucen trest vykonat.¹⁸⁷ V Starých letopisech českých je celá událost vylíčená následovně: „*Téhož roku v pátek před Třemi králi (5. ledna) byli ve Strakonících upáleni dva židé, oba bratři, a před nimi jejich matka, také židovka, a to proto, že zabili děťátko a nachytali jeho krev*“.¹⁸⁸

Další zmínka o Židech pochází z roku 1669. Tato zmínka pochází z gruntovní knihy. Ve zmiňovaném roce si koupil od velkopřevora ochranný Žid Mojzes Fürth chalupu v Bezděkově za 150 zlatých. Po smrti Fürtha prodala vdova Barbara tuto chalupu Izraeli Joelovi za 520 zlatých.¹⁸⁹ V hradbách města mohl být pouze jeden židovský dům pravděpodobně s jednou židovskou rodinou.¹⁹⁰

V 17. století byla založená židovská obec a koncem 17. století byla postavena synagoga. V roce 1724 žilo v Bezděkově 12 židovských rodin, které měly 58 členů. Většina z nich žila v ghettě v Bezděkově.¹⁹¹ V roce 1696 získali židé povolení na zřízení hřbitova v městském lese pod Holí, který je v této lokalitě dodnes. Simona Kotlářová, ve své stati Strakoničtí židé, zmiňuje, že toto místo pro hřbitov odkoupila obec až v roce 1700 od vrchnosti. Dále uvádí, že až v roce 1750 získala obec oficiální povolení k využívání

¹⁸⁶ Židé na Strakonicku. 1. vyd. Strakonice: Edice corcordium č 22, 2001, s. 3.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 4.

¹⁸⁸ PORÁK, Jaroslav a Jaroslav KAŠPAR. *Zestarych letopisu českých*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1980. ISBN 25-068-80, s. 283.

¹⁸⁹ *Strakonice - kapitoly: Vlastivědný sborník 1*. 1. vyd. Strakonice: Město Strakonice, 2002. ISBN 80-238-7889-1, s. 107.

¹⁹⁰ FIEDLER, Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Sefer, 1992. ISBN 80-900895-1-8, s. 149.

¹⁹¹ Týž.

hřbitovního privilegia č. 219.¹⁹² Vzrůst komunity během 17. století je velice patrný ze záznamu, kdy v roce 1718 si strakoničtí koželuhové stěžovali vrchnosti na židy, i kvůli tomu, že se pokoušeli dostat do jejich cechu.¹⁹³ Jsou dochovány dekrety vrchnostenského úřadu ve Strakonících, které se týkají košer výseku masa v Bezděkově. Tyto dekrety jsou z let 1670, 1700 a 1740.¹⁹⁴ Pro rozmach židovské obce mluví i fakt, že Volf Stein žádal vrchnostenské úřady ve Strakonících o povolení ke koupi Zlochovské chalupy. Tato chalupa až do let 1720 – 1721 spadala pod městskou jurisdikci. Tento dům chtěl Stein využít pro vytvoření košer řeznictví.¹⁹⁵

Nevraživost strakonických občanů k židovské komunitě nebyla ničím neobvyklým. Ve většině měst středovýchodní Evropy měla podobný postoj k židovskému obyvatelstvu. Někteří měšťané měli ve svých knihovnách protižidovské polemiky.¹⁹⁶ Není proto vyloučeno, že v bohaté domácnosti zlatníka ve Strakonících se podobná literatura vyskytovala. Podle Millera přispěla třicetiletá válka k zlepšení sociálního postavení a k růstu židovské populace v Čechách.¹⁹⁷ Tento trend ve Strakonících patrný příliš není, jednak z důvodu dobrých vztahů židovské populace a řádu, ale i růstu obyvatel židovského původu až po válce. Zcela podle teze v knize Jaroslava Millera se židovské obyvatelstvo přesouvalo do poddanských měst střední a malé velikosti. Tuto svoji tezi aplikuje na situaci v Německu, ale této tezi odpovídá i situace ve Strakonících.¹⁹⁸ Jak již víme, Strakonice byly střední velikosti a poddanské. Navíc je pravděpodobné, že maltézští rytíři byli jako vrchnost velice tolerantní.

9 Pivovar

Na samém počátku pivovarnictví ve městě stál hradní pivovar. Na začátku byli Bavorové, kteří někdy okolo roku 1243 nařídili vaření piva v prostorách hradu. Neví se, jestli první várky učinili maltézští rytíři nebo Bavorové. Ve 14. století už Bavorové měli pivovar a sladovnu.¹⁹⁹ Během 14. století je jisté, že už měšťané začali vařit pivo ve svých domech. Tento

¹⁹² *Strakonice - kapitoly: Vlastivědný sborník I.* 1. vyd. Strakonice: Město Strakonice, 2002. ISBN 80-238-7889-1, s. 107.

¹⁹³ Židé na Strakonicku. 1. vyd. Strakonice: Edice corcordium č. 22, 2001, s. 4.

¹⁹⁴ *Strakonice - kapitoly: Vlastivědný sborník I.* 1. vyd. Strakonice: Město Strakonice, 2002. ISBN 80-238-7889-1, s. 108.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ MILLER, Jaroslav. *Uzavřená společnost a její nepřátelé: Město středovýchodní Evropy (1500 - 1700)*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-805-5, s. 116.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 126.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 131.

¹⁹⁹ JÁKL, Pavel. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska: II. díl Jižní Čechy*. 1. vyd. Praha: Libri, 2010. ISBN 80-7277-226-0, s. 577.

dualismus ve vaření piva je potvrzen rokem 1367.²⁰⁰ V 15. století nebyla várka z panského pivovaru kontinuální a občas bývala přerušena, protože vrchnost musela navazovat i na pivovarnickou činnost ve městě. Během vlády Bavorů tato dualita byla respektována, ale po té co přešlo panství pod maltézské rytíře, začali se objevovat první spory. Je jisté, že na konci středověku začíná mít měšťanské pivovarnictví převahu nad vrchnostenským. Vrchnost si v této době vařila pivo pro vlastní potřebu na rozdíl od měšťanů, kteří vařili pivo na prodej. Doklad o panském pivovaru pochází z roku 1483, kdy velkopřevor maltézských rytířů Jan ze Švamberka se zavazuje, že ve vesnicích Bezděkov a Žábokrcích nebude vařit pivo na prodej, ale k potřebám domácí vrchnosti.²⁰¹

Z doby vlády Václava Zajíce z Házmburku pochází řád strany krčem a piva vaření, který určil, jaké pivo se může čepovat na určitých místech. Dále máme i zmínku, kde mohl stát hradní pivovar. Starý pivovar stál u hradní věže Rumpál, ale už zřejmě nedostačoval potřebě, a proto byl přemístěn naproti děkanskému kostelu sv. Prokopa, kde vybavení pivovaru bylo daleko modernější. Rok 1619 byl katastrofou pro hradní pivovar, který vyplenili nepřátele spolu se strakonickými právozářníky. Za velkopřevora Viléma Vratislava z Mitrovic existovala domluva mezi měšťany a panstvem, že hradní pivovar bude dodávat pivo do čtyř šenků ve městě a potvrdil měšťanům jejich stará práva. V roce 1636 dal velkopřevor na vědomí, že tento glejt, s ním uzavřený, ztrácí platnost.²⁰² Rok 1641 byl dalším nepříznivým pro město i panské sídlo. Švédové vyplenili město i panské sídlo, následně po tom maltézští rytíři přesunuli své sídlo ze Strakonice do Prahy a ve Strakonici zůstal pod správou komtura. Tímto rozhodnutím postupně upadal panský pivovar a hned od roku 1649 nabyl na významu měšťanský pivovar, který byl roztržštěný po různých domech. Po válce se dostal do postu velkopřevora cizinec Vilém Leopold z Regensteinu a Tattenbachu, který uvrhl na město sankce roku 1660. Tímto aktem zrušil městu stará privilegia, tedy i právo vařit pivo. Tento spor se dostal až k samotnému císaři Leopoldovi I. Nakonec se tento spor urovnal v roce 1664 a městský pivovar mohl pokračovat. V následných letech poklesl význam panského pivovaru.²⁰³

9.1 Městský pivovar

Ve městě bylo okolo 154 domů, které se mohly prokázat právem várečným. Tyto domy se nacházely v okolí dnešního Velkého náměstí. Ne každý dům s tímto právem vařil

²⁰⁰Tamtéž, s. 584.

²⁰¹Tamtéž, s. 578.

²⁰²Tamtéž, s. 579.

²⁰³Tamtéž, s. 580.

pivo, některé domy to užívaly jako právní formy. Majitelé těchto domů se podíleli na várkách a měli z těchto várek nějaký výnos. Tito majitelé měli možnost si pořídit vlastní restauraci.²⁰⁴ Od roku 1491 byli měšťané povinni odvádět plat z každé várky do královské pokladny. Tento plat byl dříve uskutečňován odváděním plateb z obilí určeného ke sladování a následným várkám. Tato dávka přibyla k vrchnostenské dani.²⁰⁵

Důležitá je listina velkopřevora Jana z Vartemberka, ve které stojí: „...týž měšťané Naši Strakoničtí, kterak by v piva bílého vaření na prodej mezi nimi žádného řádu nebylo, takže by obec toho obchodu užiti nemohla pro sladovníky, kteříž jsou sami toho obchodu užívali žádající toho na Nás a snažně prosíce, poněvadž toho obchodu piva bílého na prodej vaření v královských městech i panských všichni obecně pořádkem užívají, aby také i oni v tom se naříditi mohli, aby netoliko sami sladovníci, ale i jiní všickni sousedé horní i dolní chudí i bohatí užívali...“. Následně se v privilegii píše o odběrupiva šenky v poddanských vesnicích, které patřili pod strakonický hrad. Tento glejt výslovně zmiňuje měšťanské várky bílého piva. Bílé pivo se připravovalo z pšeničného sladu.²⁰⁶

V 16. století mělo měšťanské pivovarnictví nad panským náskok. V roce 1649 se rozhodli měšťané vybudovat budovu pro pivovar na rynku v právovárečném domě. Tento nový pivovar měl být pro všechny měšťany společný. Tento dům byl pravděpodobně nejméně postižený válečnými útrapami. V novém pivovaru započaly várky v roce 1650.²⁰⁷ Tento krok špatně nesl majitel panského pivovaru a vznikl mezi subjekty spor, který je popsán výše. Během 17. století padla bariéra o dělení várek, a tak strakoničtí mohli vařit pivo z pšeničného i ječmenného sladu.²⁰⁸

10 Významné budovy města

Tato kapitola pojednává o významných budovách ve městě. S vyjmenovanými budovami se měšťané za války setkali a některé z nich každodenně navštěvovali. Jedná se o starší budovy, které již za války stály na svých místech, ale ta jejich podobu pozměnila a v následujících letech byla většinou nutná přestavba.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 584.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 585.

²⁰⁶ Týž.

²⁰⁷ Týž.

²⁰⁸ JÁKL, Pavel. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska: II. díl Jižní Čechy*. 1. vyd. Praha: Libri, 2010. ISBN 80-7277-226-0, s. 586.

10.1 Strakonický hrad

Již v období roku 1225 muselo být započato s výstavbou hradu. V roce 1235 musel už Bavor I. mít na místě dnešního hradu nějaké své sídlo. Pravděpodobně otec Bavora I., Bavor Kmet, zbudoval nejstarší část hradu. Mělo se jednat o svatyni, která byla následně včleněna do komplexu a dnes její základy můžeme najít v kapitulní síni.²⁰⁹ Pravděpodobný vznik hradu je kladen do let 1220 – 1235. Z roku 1243 máme první zprávu o tom, jak hrad vypadal. Jedná se o darovací listinu Bavora I., který daroval část hradu maltézským rytířům. Z této listiny vyplývá, že na hradě byl kostel a dva domy. Jeden z domů si nechal Bavor I. a druhý dům připadl maltézským rytířům.²¹⁰ Mezi kostelem a palácem vznikla další budova, která od roku 1254 sloužila jako sídlo velkopřevora. Bavor II. si vystavěl nový palác v severozápadním rohu. Pravděpodobně až Bavor III. vystavěl věž Rumpál a zároveň s ní vznikla západní hradební zeď, která vyplňovala prostor mezi novým palácem a Rumpálem a mezi Rumpálem a purkrabskou budovou. Původně byl do hradu pouze jediný vstup u purkrabské budovy.²¹¹ Ve 13. století měl hrad již pět pevnostních věží a podobal se hradu Zvíkov.²¹² Z listiny ze dne 5. ledna 1318 víme, že klášter byl té době zasvěcen svatému Vojtěchu, kdežto dnes je zasvěcen svatému Prokopu.²¹³

Po převzetí hradu maltézskými rytíři bylo zbořeno východní bavorovské křídlo spolu s částí severní budovy a vzniklo velké centrální nádvoří. Dále se přistavěla západní brána s padacím mostem a hradba podél řeky Otavy. V těchto prostorách je dnešní třetí hradní nádvoří. V 16. století vznikla u kostela brána, která vytvořila další nádvoří. U této brány stála budova nazvaná Nová věž, ve které bylo umístěno vězení. Dalším významným krokem byla přestavba paláce a vybudování renesanční věže, která získala název Jelenka.²¹⁴ Významnou částí hradu je prostor křížové chodby a kapitulní síně. Výzdoba křížové chodby pochází ze 14. a 15. století, na kterých jsou vyobrazeny Kristovy skutky v několika pásmech.²¹⁵ Z konce 16. století víme, že na hradě byla zbrojnice s plnou výbavou pro 18 mužů, v konventu bydlel převor a 18 kněží a spolu s nimi jeden novic. Dále se v závěti Zajíce z Hazmburku dovídáme,

²⁰⁹ CVRČEK, J. Zdeněk. *Strakonice: Osudy jihočeského města a jeho okolí*. 1. vyd. Strakonice: Městský národní výbor Strakonice, 1967. ISBN H-07* 71672, s. 43.

²¹⁰ BIRNBAUMOVÁ, Alžběta. *Strakonický hrad*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1947, s. 11.

²¹¹ Tamtéž, s. 12.

²¹² Tamtéž, s. 13.

²¹³ Tamtéž, s. 15.

²¹⁴ FIBICH, Ondřej a Tomáš Durdík DURDÍK. *Rytíři svatého Jana a jejich hrad ve Strakonících*. 1. vyd. Strakonice: Hrad Strakonice, 2011. ISBN 978-80-904644-3-8, s. 9.

²¹⁵ Tamtéž, s. 19.

že klášter byl bohatý a měl mnoho klenotů.²¹⁶ Oprava hradu po pohromách třicetileté války trvala až do roku 1666, kdy se v tomto roce poprvé mohli kněží vrátit zpátky na hrad.

10.2 Kostel svatého Prokopa

Kostel byl založen pravděpodobně počátkem 13. století, jak je v předešlém odstavci psáno. Nejstarší část stavby je vystavěna v románském slohu, někdy okolo roku 1243. Po roce 1243 byla postavena monumentální věž, která měří 40 m a má románský charakter. Raně gotická je přestavba hlavní lodi na konci 13. a počátku 14. století. O této přestavbě svědčí i udělení odpustků od Hermana. Od roku 1421 do roku 1694 se kostel a přilehlé prostory konventu zvelebovaly.²¹⁷ Během války a po válce byl hlavním iniciátorem oprav hrabě Colloredo. Při těchto opravách byla severní zeď opatřena mohutnými pilíři a roku 1644 byl opraven chór a zaklenut stejnou klenbou. Oltář v kostele nechal po válce, v roce 1693, zřídit převor Michael Emerich de Raga.²¹⁸

10.3 Kostel svaté Markéty

Kostel pravděpodobně vznikl jako kaple u špitálu maltézských rytířů ve 13. století. V 15. století byl tento prostor přestavěn na velkou nemocniční halu a kostel. Kostel svaté Markéty byl od svého vzniku kostelem strakonických cechů.²¹⁹ Od roku 1569 se v kostele sloužily utrakvistické bohoslužby. I přes to, že se zde konaly tyto bohoslužby, byl neustále pod patronací hradních pánů. Po bitvě na Bílé hoře se stal opět pouze katolickým. Dobrá životní úroveň měšťanů a jejich vyznání podobojí, přivedl měšťany k tomu, že se rozhodli přestavit kostel v roce 1583. Přestavbu prováděl českobudějovický stavitel vlašského původu Vincenc Vogarelli. Kostel byl přestavěn ve stylu pozdní gotiky s renesančními prvky. Po svém dokončení se stal hlavním městským kostelem. Dále po dokončení prací na stavbě kostela, byl u něho zrušen hřbitov, který pocházel již z dob založení kostela.²²⁰

10.4 Další významné budovy ve městě

Důležitým bodem v té době bylo městské opevnění. Město bylo rozděleno na horní a dolní město (to dosvědčují i zápisy z knihy trhové uvedené výše). Horní město, které bylo i větší bylo ohrazeno polověncem hradeb za vlády Jana z Rožmberka. Toto opevnění bylo

²¹⁶ BIRNBAUMOVÁ, Alžběta. *Strakonický hrad*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1947, s. 17.

²¹⁷ *Strakonice - kapitoly: Vlastivědný sborník 1*. 1. vyd. Strakonice: Město Strakonice, 2002. ISBN 80-238-7889-1, s. 151.

²¹⁸ Tamtéž, s. 152.

²¹⁹ Tamtéž, s. 174.

²²⁰ Tamtéž, s. 174.

tvořeno jednoduchou hradební zdí, kterou zpevňovaly tři bašty. Podle veduty z roku 1711 do města vedly tři brány. Dochovaly se i jejich názvy, a to Horažďovická (ta byla z nich nejmenší), Pražská a Blatenská. Dalším důležitým bodem města byla radnice, která vznikla již roku 1488, ale po vyhoření radnice vznikla nová v roce 1508. Tato radnice vyhořela v roce 1626 a do dnešní doby se dochovala její empírová přestavba z roku 1820.²²¹ Další zajímavostí je budova Mastných krámů, která byla v roce 1641 přestavěna.²²²

11 Každodenní kultura městských domácností

O přesném stavu domácnosti strakonických měšťanů nemáme zprávy. Můžeme se jen domnívat a vytvořit si obraz o situaci z písemných záznamů z nějakého podobného nedalekého města. Pro tyto účely nám může posloužit město Prachatice. Václav Bůžek ve svém výzkumu rozdělil obyvatele města do 3 hlavních skupin podle zařízení domácností. Dále u každé skupiny vymezil další 3 podskupiny pro detailnější rozdělení.

Skupinu A tvořily domácnosti, které měly předměty pro základní životní potřeby, tedy stolní nádobí, prostý oděv, ložní prádlo, základní kusy nábytku a zařízení dílny. Vpodskupině A1 byly nejhudší domácnosti. V těchto domácnostech bylo možno nelézt kusy železného a mosazného nádobí, nemnoho šatstva a ložního prádla, dále zde bylo zemědělské náčiní. Vpodskupině A2 měly domácnosti více nádobí a ložního prádla. Podskupinu A3 tvořily domácnosti, kde bylo hodně nádobí, oděvů, ložního prádla, nábytek a dostatek řemeslnického nářadí.²²³ V této skupině se ojediněle objevovaly šaty s ozdobou a dekorované nádobí.

Skupina B měla hojně předmětů každodenního užití. V domácnosti byly předměty zdobené, bohatě druhově odlišné, umělecky vyvedené, a také předměty vyrobeny z dražších a lepších kovů a látek. Velice typické pro tuto skupinu bylo vlastnění stříbrných předmětů a výskyt hotovosti v domácnosti. Podskupina B1 se vyznačovala sadou zdobených cínových a měděných knoflíků, kotlíčků, konví a misek různých druhů. Vpodskupině B2 se vyskytovaly stříbrné předměty, nádobí a řady odlišných předmětů každodenního užití. Vpodskupině B3 byl ještě vyšší podíl stříbrných předmětů, například prstenů, řetězů, náramků, příborů, pohárů

²²¹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku: VII: díl Str - U*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-041-0, s. 59.

²²² Tamtéž, s. 60.

²²³ BŮŽEK, Václav. *OPERA HISTORICA. Kultura každodenního života v Českých a Moravských měst v předbělohorské době*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta JCU, 1991. ISBN 80-7040-028-2, s. 49 – 51.

apod.. V těchto domácnostech byly i truhly, ve kterých kromě hotovosti, byly uloženy i dluhopisy, což svědčí o aktivním podnikání v dluhové problematice.²²⁴

Další je skupina C, která je reprezentována vlastnictvím velkého množství bohatě zdobených předmětů ze zlata a stříbra, nádherným nábytkem, zdobením šatů stříbrem a zlatem. Jednalo se o nejbohatší skupinu obyvatel, kteří vlastnili honosné domy. Tito měšťané aktivně podnikali. Tato skupina se dále dělila na podskupiny, které byly málo početné. Měšťané v podskupině C1 měli i křišťálové předměty. Od C1 se méně odlišovala podskupina C2, do které se zařazují domy, ve kterých byly 4 zlaté nebo pozlacené předměty, umělecké šperky a zdobení světnic honosnými předměty. Zajímavostí je, že v této podskupině se objevovaly i stříbrné kříže. Úplným vrcholem měšťanské společnosti byla podskupina C3. Do níž spadali majitelé více domů, zahrad, polí, luk. K těmto kritériím přibýlo i kritérium aktivního obchodu. Typickým znakem společnosti bylo vlastnictví pozlacených předmětů, hlavně prstenů s drahokamy nebo s perlami. Také se v těchto domácnostech mohly nacházet vzácné vazby knih a zlatou nití vyšíváné oděvy.²²⁵

Ve Strakoncích bylo pravděpodobné velké zastoupení ve skupinách A a B. Ve skupině A byli měšťané, kteří se zabývali zpracováním hlíny, tedy hrnčíři, cihláři a zedníci. Dále v této skupině byli stolaři, kolaři, bednáři, tesaři, kováři, zámečníci, zvonáři, kožaři. Skupina B byla složena z lidí soustředěných do cechů soukenických, cechu krejčí a koželuhů. Skupina C se vyznačovala profesemi jako zlatníci, mečíři, sladovníci, pekaři.²²⁶ Ve Strakoncích do této skupiny mohl spadat sladovník, který je s jistotou ve Strakoncích doložen. (Viz kapitola o pivovaru)

12 Jednotlivé listiny a prameny

Z roku 1620 je v archivu uložena pečeť a typář města. Jedná se stříbrný typář s průměrem 26 mm. Pečeť je lemována linkou a za ní se podél početního pole vine opis na stuze. Uprostřed pole je půlený renesanční štít a nad ním se nachází letopočet 1620. Na levé polovině štítu se nachází zeď s cimbuřím a v pravé části maltézský štít. Na pečeti je nápis SECRET + CIVI + STRACONO.²²⁷ Tato pečeť a typář zřejmě potřeboval vyměnit, nebo se ztratil, a proto v roce 1637 byla vyrobena nová pečeť spolu s typářem. Typář je v průměru

²²⁴ Tamtéž, s. 51 – 52.

²²⁵ Tamtéž, s. 52 – 53.

²²⁶ Tamtéž, s. 54.

²²⁷ SAMEC, Josef a Jan BLÁHA. *Archiv sedmi století: výběr archivních dokumentů k dějinám Strakoníc*. 1. vyd. Strakonice: Jihočeské tiskárny, 1981. ISBN 12/87/1981, s. 21.

větší než typář z roku 1620. Jeho průměr je 48 mm. Pečetní pole je lemováno vavřínovým věncem a podél něho je stuha a opis. V pečetním poli je znak města – městská věž s bránou a mříží, uprostřed zdi s cimbuřím, po pravé straně věže se nachází štít s johanitským křížem a po levé straně štít s rožmberskou růží. Nad štíty po obou stranách je letopočet. Opis na pečetě je SIGILLUM.MAIV.CIVIVM.STRACONICENSIVM.. Rožmberská růže je na pečetě jako rodový znak velkopřevora.²²⁸

Další pečeť a typář je dokladem existence cechu postřihačů a kráječů. Pečeť a typář vznikly roku 1637 a jedná se o typář bronzový o průměru 32 mm. Typář je zasazen do dřevěné ozdobně vyřezávané rukojeti. Uvnitř pečetního pole je štít, na kterém jsou dvě zkřížené soukenické střely a před nimi postřihačské nůžky a nad nimi soukenická štětka. Po stranách štítu se nachází letopočet. Opis na pečetě je S. STRAKONICINSIVS. TONSORVM..²²⁹

Důležitá listina pro zkoumání dějin města je listina od Viléma Vratislava z Mitrovic. Tato listina byla vydána 24. 6. 1629 a Vilém Vratislav z Mitrovic v ní potvrzuje městu privilegia za to, že město postihl prudký požár v roce 1626. Tento požár byl velice katastrofální a měl dopad na město po několik následujících let. Svědky u této listiny byli Vilém Slavata a Jindřich Liebštejnský z Kolovrat.²³⁰ Obyvatelstvo Strakonice zřejmě mělo velkou nouzi, protože se v listině obrací na městskou radu Českých Budějovic 19. června 1628. Měšťané svůj stav popisují následovně: „*nastavění zase domu radního našeho, hodin a jiných věcí obecních, týmž ohněm ve ztrátu uvedených, vysláni byli námi jsou takovou apelací učinili*“. Měšťané prosili Budějovické o peněžní pomoc, aby mohli vyřešit kritický stav města. Zároveň Českým Budějovicím přáli, aby je podobná věc nepotkala. I podle tohoto bodu v dopise se dá soudit, že pro město byla v té době situace velice kritická a sami si z ní nemohli pomoci.²³¹

Bohužel v archivu není k dispozici kniha o rozdělení kontribuce z roku 1622. Dalšími důležitými prameny jsou listiny hraběte Colloreda z roku 1645. V první z listin uvádí, že

²²⁸ Týž.

²²⁹ SAMEC, Josef a Jan BLÁHA. *Archiv sedmi století: výběr archivních dokumentů k dějinám Strakonice*. 1. vyd. Strakonice: Jihočeské tiskárny, 1981. ISBN 12/87/1981, s. 22.

²³⁰ Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Listina, i. č. 16, I 14 z 24. června 1929.

²³¹ Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Karton VI., i. č. 340, I/1 z 1628.

hrabě, jako velkopřevor maltézský rytířů, potvrzuje právo o prodeji zámeckého piva.²³² Další listina je také velmi zajímavá, protože v ní hrabě potvrzuje privilegia, která město obdrželo od jeho předchůdců s tím, že je obyvatelům odpuštěna povinnost dovážet fůry do Vídně. Této listině předcházela ještě jedna, ve které potvrzoval privilegia městu.²³³ Hrabě v listině se privilegii a fůrami odkazuje na minulé velkopřevory v řádu s tím, že to, co oni s obyvatelstvem sjednali, platí. Zmiňuje se také o tom, že byl po celou dobu války k měšťanům velice vlídný a snažil se je chránit. Všeobecně by se dalo říci, že on i jeho předchůdci se snažili o co nejmenší ztráty na svém panství. Nakonec celé listiny uvádí, že listina, jím vydaná, má sloužit měšťanům a jejich potomkům, aby od nich nikdo nepožadoval fůry.²³⁴

V knize výdajů purkmistra zjistíme, že výdaje v jeho knize postupně klesají. V roce 1658 oboje výdaje činily 700 kop, ale už v roce 1662 tyto výdaje činily 27 kop. V knize účtů jsou jednotlivé částky zapsány přehledně k jednotlivým měsícům.²³⁵ Za zmínku stojí i listina 4. 12. 1681 od purkmistra a rady města Netolic. V této listině dosvědčují strakonickým měšťanům, že při nástupu nové vrchnosti slibovali měšťané poslušnost a věrnost a nic víc k tomuto slibu nepřipojili.²³⁶

²³² Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Listina, i. č. 18, I 16 z 5. prosince 1645.

²³³ Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Listina, i. č. 19, I 17 z 5. prosince 1645.

²³⁴ Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Listina, i. č. 20, I 18 z 5. prosince 1645.

²³⁵ Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Karton VI., i. č. 346, III/1 z 1641.

²³⁶ Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Karton VI., i. č. 340, I/1 z 1681.

13 Závěr

Strakonice postihla třicetiletá válka stejně jako každé jiné město v českém království. Obyvatelé se museli vyrovnat se změnou prostředí, kdy v předválečné době, bylo město velice prosperující, ničím se nelišící od svých sousedů, a po válce muselo město do svých hradeb nalákat nové obyvatele, aby jeho zdi opět ožily čilým měšťanským životem. Během války se město muselo podílet na dodávkách v rámci kraje, ale i na odvozech spojených se zimním ležením vojska. Tato ležení byla pro město velice náročná a i během nich docházelo k neshodám mezi obyvateli a vojáky. Většinou se tyto neshody týkaly nadměrných přidělů proviantu a vybírání dávek i pro nepřítomné vojáky. Město v této době mělo svoji radu a purkmistra. Velice kritický byl pro město rok 1619 a 1620. Koncem roku 1619 dobylo hrad stavovské vojsko, které značně hrad poplenilo a zničilo vybavení kostela. Překvapivý je fakt, že protestanské vojsko vtrhlo do napůl protestanského města a při svém vpádu nebralo ohled na náboženskou příslušnost. Po tomto dobytí přišlo dobytí císařským vojskem a následně bitva na Bílé hoře. Po této bitvě musel řád maltézských rytířů změnit svůj postoj k bohoslužbám v kostele svaté Markéty a zakázat utrakvistické bohoslužby. Tento zákaz neznamenal pronásledování nekatolického obyvatelstva. Nemáme zatím ani jeden záznam o tom, že by maltézský řád po roce 1620 nekatolíky ve městě pronásledoval.

Zajímavé je sledování vývoje vztahu mezi vrchností a měšťany. Před válkou byl jejich vztah velice dobrý, vrchnost byla tolerantní k jejich náboženské orientaci a měšťané zase prosperovali a přinášeli vrchnosti užitek. Vrchnost na svém panství byla schopna přijmout i židovskou komunitu a přispět k jejich rozkvětu. Po válce se vztah mezi měšťany a vrchností zkomplikoval a s příchodem nového velmistra se celá situace ještě více zhoršila.

Měšťané si hned po válce vydobyli právo na svůj pivovar, který jim v následujících letech přinesl velikou prosperitu. Vaření piva bylo pro měšťany během války a po válce velmi důležité. Většina domů měla právo vařit pivo a některé domy dokonce mohli k vaření piva připojit i pálení pálenky. Z tohoto faktu by se dalo říci, že město bylo pouze pivovarské, ale nebylo tomu tak. Vedle vaření piva se obyvatelé zabývali i svými profesemi. Ve městě se nacházela jak městská elita, rozdělena podle Bůžkova výzkumu do skupiny C, tak chudší měšťané. Rozdíl mezi nimi byl ve vybavení domu, počtu nemovitostí, ale i prestižností jejich profese. Z výzkumu pramenů jsme se dozvěděli, že ve městě se nacházela elita v podobě zlatníka, sládků a sladovníků.

Město se v této době rozdělovalo na Velké město, Malé město a ostrov. Dále se u městanacházelo židovské ghetto na Bezděkově. Město mělo i své hradby, po kterých dnes ve městě nemáme ani stopu. Na Velkém městě se nacházely Mastné krámy, radnice a další honosné domy. Město mělo tři brány, z nichž dvě byly velké a třetí byla menšího provedení. Kostel svaté Markéty, blíže k Malému městu, byl vnímán jako kostel měšťanský, sloužily se v něm bohoslužby jak katolické, tak utrakvistické. Naproti tomu kostel svatého Prokopa na hradě byl ryze katolickým a byl vnímán spíše jako kostel řádový. Více postižený válkou byl kostel svatého Prokopa, ve kterém se nacházel i obraz Panny Marie Vítězné. Nález tohoto obrazu je spojován se Strakonice, ale Váchova práce o této lokalizaci pochybuje. Na druhou stranu v několika soupisech mariánských míst po válce jsou Strakonice popsány jako poutní místo. V té době se již poutníci chodili modlit ke kopii obrazu, který je dodnes v kostele svatého Prokopa, a přidali na obraz kovovou svatozář. Podle Roytovy studie byly Strakonice velmi navštěvovaným poutním místem.

Zpustlost města po válce dokládá Berní rula. Díky ní máme popis stavu města a soupis obyvatel po válce. Mezi obyvateli bylo pravděpodobně několik původních rodin. V porovnání s Knihou trhovou zjistíme, že se změnilo obsazení některých profesí, například zlatníka. V Berní rule vidíme postupný nárůst obyvatelstva po válce a i u nově příchozích se dozvíme jejich profese. Dále by se výzkum v této oblasti mohli soustředit na cechovní systém ve Strakonice, který i během války byl životaschopný. Zajímavé by bylo sledovat vývoj městského pivovarnictví v průběhu 16. a 17. století do hloubky a ve stejné době vývoj cechu soukenického. Bohužel se nepodařilo zcela odkrýt náboženské rozdělení obyvatelstva města, protože pro Prácheňský kraj se nedochoval Soupis poddaných podle víry.

14 Resumé

Strakonice were affected by the war, like other cities. During the war suffered from wartime stress as well as other cities in the county. Throughout the region during the war passed army in Strakonice several times had to host troops in their walls. Behind the walls of the city found the Jewish minority. The lordship behaved towards this minority very tolerant. The Jewish community is fully grown after the war. The city was not purely Catholic, even though it was the Catholic nobility. At the beginning of the war lived in townspeople, who were Protestant. These townspeople had the opportunity to attend services in the church of St. Margaret. After the war, about this group of people disappeared mention. During the war, the townspeople bought and sold houses. There were also magnificent homes. The city was divided into large and small. Furthermore, in the area called the island. At the end of the war was in a much smaller population than before the war. The city disasters would take the privilege to him in the following years allowed to build their own brewery, which ensured the prosperity of the city.

15 Seznam literatury a pramenů

- Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Listina, i. č. 19, I 17 z 5. prosince 1645
- Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Listina, i. č. 20, I 18 z 5. prosince 1645
- Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Karton VI., i. č. 346, III/1 z 1641
- Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Karton VI., i. č. 340, I/1 z 1681
- Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Listina, i. č. 16, I 14 z 24. června 1929
- Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Karton VI., i. č. 340, I/1 z 1628
- Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), Listina, i. č. 18, I 16 z 5. prosince 1645
- Státní okresní archiv Strakonice, Archiv města Strakonice 1367 – 1945 (1947), 309, kronika obecní
- BIRNBAUMOVÁ, Alžběta. *Strakonický hrad*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1947
- BIRNBAUMOVÁ, Alžběta. *Město Strakonice*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1947
- BŮŽEK, Václav. OPERA HISTORICA. *Kultura každodenního života v Českých a Moravských měst v předbělohorské době*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta JCU, 1991. ISBN 80-7040-028-2
- CVRČEK, J. Zdeněk. *Strakonice: Osudy jihočeského města a jeho okolí*. 1. vyd. Strakonice: Městský národní výbor Strakonice, 1967. ISBN H-07* 71672
- FIBICH, Ondřej a Tomáš Durdík DURDÍK. *Rytíři svatého Jana a jejich hrad ve Strakonících*. 1. vyd. Strakonice: Hrad Strakonice, 2011. ISBN 978-80-904644-3-8
- FRÖHLICH. *Zlato na Prácheňsku*. 1. vyd. Písek: Prácheňské nakladatelství, 2006. ISBN 80-86566-37-4
- HAAS, Antonín. *Berní rula: Kraj Prácheňský*. 1. vyd. Praha: SPN, 1952. ISBN 43-06

- JÁKL, Pavel. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska: II. díl Jižní Čechy*. 1. vyd. Praha: Libri, 2010. ISBN 80-7277-226-0
- KILIÁN, Jan. *Město ve válce, válka ve městě: Mělník 1618-1648*. 1. vyd. České Budějovice: Veduta, 2008
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku: VII: díl Str - U*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-041-0
- LÍVA, Václav. *Prameny k dějinám 30leté války 1618 - 1625: Regesta Fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR*. Díl III. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1951. ISBN 30102/113-66 356/50/8/III/1
- LÍVA, Václav. *Prameny k dějinám 30leté války 1626 - 1635: Regesta Fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR*. Díl IV. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1953. ISBN 30102/33-58238/51/7/III/1
- LÍVA, Václav. *Prameny k dějinám 30leté války 1636 - 1639: Regesta Fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR*. Díl V. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1954. ISBN 30102/63-1963/7/53
- LÍVA, Václav. *Prameny k dějinám 30leté války 1640 - 1642: Regesta Fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR*. Díl VI. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1955. ISBN 30102/63-106495/54/SVli
- LÍVA, Václav. *Prameny k dějinám 30leté války 1643 - 1645: Regesta Fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR*. Díl VII. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1955. ISBN 38880/SV/55
- MILLER, Jaroslav. *Uzavřená společnost a její nepřátelé: Město středovýchodní Evropy (1500 - 1700)*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-805-5
- PORÁK, Jaroslav a Jaroslav KAŠPAR. *Zestarych letopisů českých*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1980. ISBN 25-068-80
- ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. 1. vyd. Praha: KAROLINUM, 1999. ISBN 80-7184-662-7
- SAMEC, Josef a Jan BLÁHA. *Archiv sedmi století: výběr archivních dokumentů k dějinám Strakonice*. 1. vyd. Strakonice: Jihočeské tiskárny, 1981. ISBN 12/87/1981

VÁCHA, Štěpán. K původu a kultu milostivého obrazu Panny Marie Vítězné ze Štěnovic. In: DOUŠA, Jaroslav a Adam SKÁLA. *Minulostí západočeského kraje XLV*. 1. vyd. Plzeň: nakladatelství pro bibliofily a diskofily Kristiny Kaiserové, 2010, s. 25. ISBN 978-80-86971-25-4 ISSN 0544-3830

Strakonice - kapitoly: Vlastivědný sborník 1. 1. vyd. Strakonice: Město Strakonice, 2002. ISBN 80-238-7889-1

Židé na Strakonicku. 1. vyd. Strakonice: Edice corcordium č. 22

Seznam obrazových přílohy

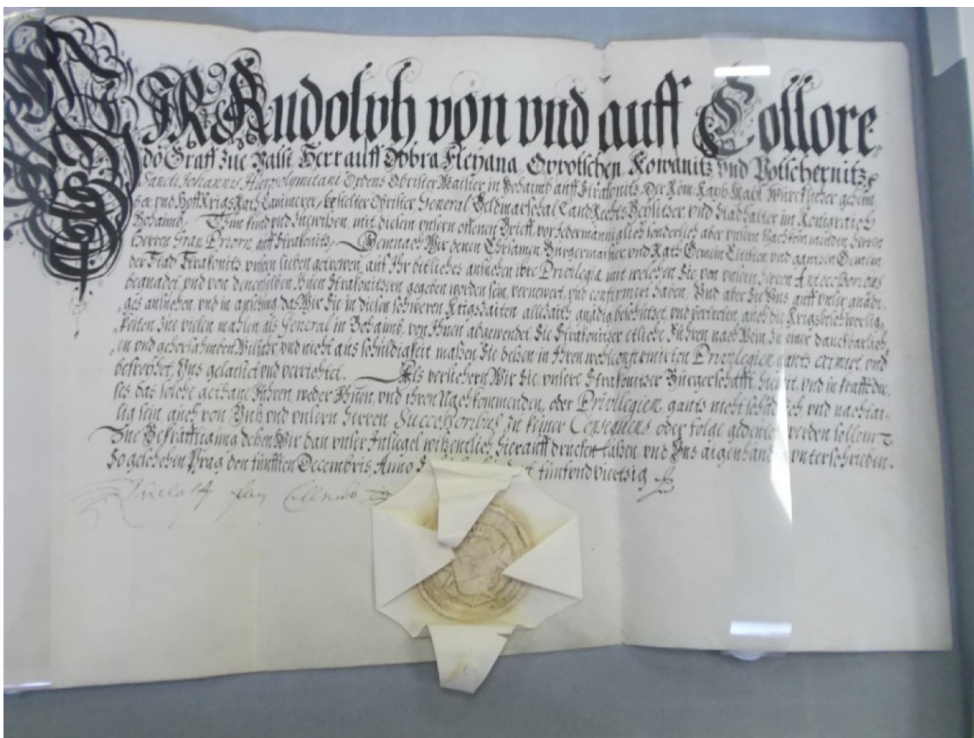
1. Listina z 24. 6. 1629 o potvrzení privilegií městu
2. Listina potvrzující stará privilegia
3. Listina s potvrzením práva o prodeji zámeckého piva
4. Kostel svatého Prokopa
5. Hrad
6. Kostel svaté Markéty
7. Velké město
8. Malé město

Přílohy

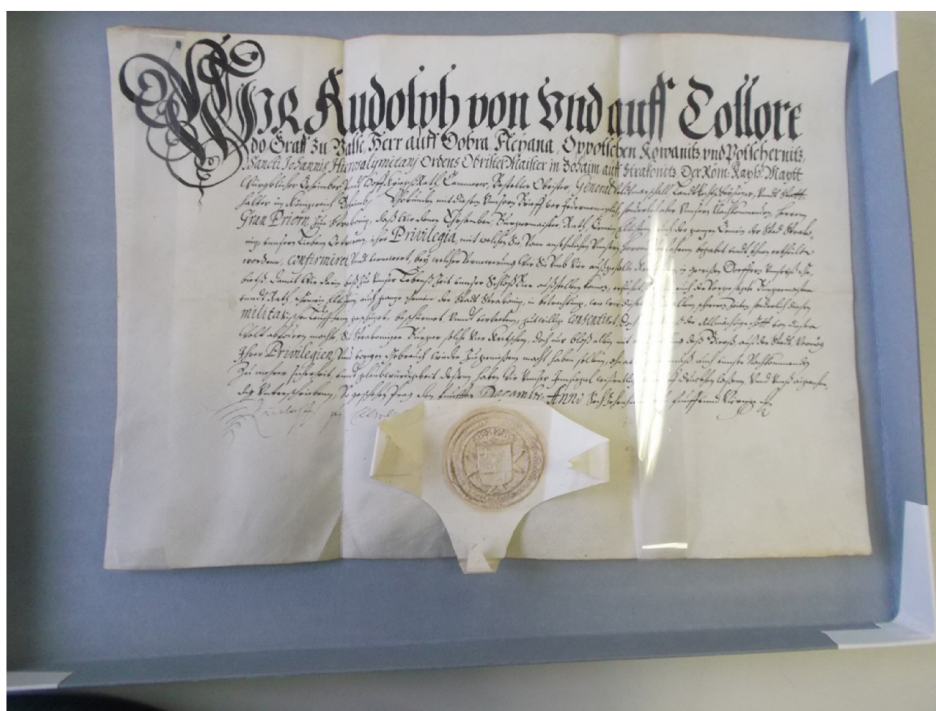
1. Listina z 24. 6. 1629 o potvrzení privilegií městu

2. Listina potvrzující stará privilegia

3. Listina s potvrzením práva o prodeji zámeckého piva

4. Kostel svatého Prokopa

5. Hrad

6. Kostel svaté Markéty

7. Velké město

8. Malé město

